

ალექსანდრე
დიდებულიძე

ბიობიბლიოგრაფია

АЛЕКСАНДР
ДИДЕБУЛИДЗЕ
БИОБИБЛИОГРАФИЯ

ქეცნიერება

МЕЦНИЕРЕБА

Александр
Дигебулидзе

(1882—1951)

Биобиблиография

Издательство «Мецниереба»
Тбилиси

1985

ალექსანდრე

ბოდუელიძე

(1882—1951)

ბიობიბლიოგრაფია

გამომცემლობა «მეცნიერება»
თბილისი

1985

გამოჩენილი ელექტროტექნიკოსის, ფიზიკოსის, პედაგოგისა და საზოგადო მოღვაწის, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის ა. დიდებულის ბიობიბლიოგრაფია მოიცავს 1910—1981 წლების მასალას. ნაშრომში შედის სამეცნიერო-კვლევითი, სამეცნიერო-პოპულარული და მისი რედაქციით გამოცემული შრომები, ლიტერატურა ა. დიდებულის შესახებ.

მასალა განლაგებულია ქრონოლოგიურ-ანბანური რიგის მიხედვით, ბიობიბლიოგრაფიას წინ უძღვის ა. დიდებულის მოკლე ბიოგრაფია, სამეცნიერო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის მიმოხილვა, ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ძირითადი თარიღები. ერთვის ძირითად შრომათა ანბანური და სახელთა საძიებლები.

В биобиблиографию выдающегося электротехника, физика, педагога и общественного деятеля академика АН ГССР А. И. Дидебулидзе включены все его произведения за 1910—1981 годы. В биобиблиографии представлены научно-исследовательские, научно-популярные труды и труды, опубликованные под редакцией ученого, литератора о А. И. Дидебулидзе.

Материал расположен в хронологическо-алфавитном порядке. К биобиблиографии предпослана краткая биография, очерк научной и общественной деятельности А. И. Дидебулидзе. Предлагается алфавитный указатель основных трудов и указатель имен.

ბიობიბლიოგრაფიული სერიის მთავარი სარედაქციო კოლეგია: გ. ჯიბლაძე (მთ. რედაქტორი), ლ. გაბუნია, ა. ცაგარელი, ვ. გომელაური, გ. ციციშვილი, თ. ონიანი, მ. დარასელია, შ. ძიძიგური, ა. აფაქიძე, ჯ. ლომინაძე, ს. ხადური, ნ. გურგენიძე (მდივანი).

შემდგენელი: გ. მგელაძე-ბორჯაძე.

რედაქტორები: ა. კოტია, ნ. გურგენიძე

ბიბლიოგრაფიული რედაქცია თ. ნაკაშიძისა.

Главная редакционная коллегия биобиблиографической серии: Г. Н. Джибладзе (гл. редактор), Л. К. Габуния, А. Л. Цагарели, В. И. Гомелаури, Г. В. Цицишвили, Т. Н. Онiani, М. К. Дараселия, Ш. В. Дзидзигури, А. М. Апакидзе, Дж. Г. Ломинадзе, С. А. Хадури, Н. А. Гургенидзе (секретарь).

Составитель: Г. В. Мгеладзе-Борджадзе

Редакторы: А. К. Котия, Н. А. Гургенидзе

Библиографическая редакция Т. Е. Накашидзе

ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულის

(სამეცნიერო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის
მოკლე მიმოხილვა)

ცნობილი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულის საბჭოთა ტექნიკური ინტელიგენციის იმ პლუადას ეკუთვნის, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა უმაღლეს ტექნიკურ განათლებას საქართველოში და უდიდესი წვლილი შეიტანა ცალკეული ტექნიკური დისციპლინების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში. იგი ქართული ელექტროტექნიკური სკოლის ფუძემდებელია. მისი პირველი შრომები ელექტროტექნიკაში ჯერ კიდევ 1910—1912 წლებში გამოქვეყნდა. ა. დიდებულის ძემ, სწავლულმა მეცნიერული და ტექნიკური ინტერესებისა და გამოკვლევების ფართო დიაპაზონით, აქტიურმა საზოგადო მოღვაწემ და ორგანიზატორმა, დიდი წვლილი შეიტანა ელექტროტექნიკის სხვადასხვა დარგის და მონათესავე დისციპლინების განვითარებაში.

ა. დიდებულის ძე დაიბადა 1882 წლის 14 (24) დეკემბერს ქ. თბილისში, თბილისის ოფიცერთა სასწავლებლის სამხედრო მასწავლებლის ოჯახში. დედამისი მ. სულხანიშვილი, ცნობილი ქართველი კომპოზიტორის ნ. სულხანიშვილის ძმისწული, მუსიკისა და სიმღერის მასწავლებელი იყო. პირველდაწყებითი განათლება ა. დიდებულის ძემ სახლში მიიღო; 1894 წ. შევიდა თბილისის რეალურ სასწავლებელში, რომლის სრული კურსი დაამთავრა 1903 წ. ამავე წელს ჩაირიცხა რიგის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის (რპი) მექანიკურ ფაკულტეტზე, რომელიც წარჩინებით დაამთავრა 1911 წ. მასში და მიენიჭა ინჟინერ-ტექნოლოგის წოდება ჰიდროელექტრიკოსის სპეციალობით, კონსტრუქტორის განხრით.

სამეცნიერო-პედაგოგიური მოღვაწეობა ა. დიდებულის ძემ ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროს დაიწყო, როდესაც ის ჩაირიცხეს დამხმარე ასისტენტად რპი-ს ელექტროტექნიკის კათედრაზე პროფ. ნ. ოზმიდოვთან. 1910 წ. ა. დიდებულის ძე აირჩიეს ასისტენტად, 1915 წ. კი დო-

ცენტად, კითხულობდა ლექციებს ელექტროტექნიკაში და მიჰყავდა კურსები ტელეფონიაში, ტელეგრაფიასა და რადიოტელეგრაფიაში. რპი-ში მუშაობასთან ერთად იგი ასწავლიდა ფიზიკას, მათემატიკას და კოსმოგრაფიას რიგის რეალურ სასწავლებელსა და ქალთა გიმნაზიაში; კითხულობდა ლექციებს და განაგებდა ელექტროტექნიკურ ლაბორატორიას პროფ. მ. ბერლოვის ეერძო ტექნიკუმში.

სამეცნიერო-პედაგოგიურ მოღვაწეობასთან ერთად ა. დიდებულიძე ეწეოდა ფართო საინჟინრო-პრაქტიკულ მუშაობას. 1911—1914 წლებში მან დააპროექტა და განახორციელა რპი-ს შენობის განათება, შეადგინა ქ. მიტავის ელექტრული ქსელის პროექტი, იყო რიგი ელექტროტექნიკური ფირმების („ჰარტმან-ბრაუნის“, „ვოლტა“ „ტუნგსრაში“) კონსულტანტი, ტურბინების ქარხანა „პირვიცის“ კონსულტანტი-კონსტრუქტორი, ჰქონდა თავისი ელექტროტექნიკური კანტორა ქ. რივაში.

1910 წ. განეკუთვნება მისი პირველი სამეცნიერო ნაშრომი ფრენსისის ტურბინების გაანგარიშების შესახებ, რომელშიც მოცემული იყო ტურბინის მუშა თვალის ფრთების გაანგარიშების ახალი მეთოდი. ეს ნაშრომი მოხსენდა რიგის პოლიტექნიკურ საზოგადოებას და გამოქვეყნდა ქ. რივაში.

1912 წ. ჟურნალ „ელექტრიჩესტვოში“ გამოქვეყნდა მისი სტატია, რომელიც მიეძღვნა პარალელურად შეერთებული წინაღობების საერთო წინაღობის განსაზღვრის ორიგინალურ გრაფიკულ მეთოდს.

სტუდენტობის წლებშივე ა. დიდებულიძე გატაცებული იყო ფოტოგრაფიული პროცესების თეორიისა და პრაქტიკის საკითხებით. ეს გატაცება მას გაჰყვა მთელი სიცოცხლის მანძილზე. 1908 წ. იგი აირჩიეს ჟურნალ „ფოტოგრაფიჩესკიე ნოვოსტის“ რედაქტორად ქ. რივაში, ხოლო 1913—1914 წლებში და 1915 წ. გამოქვეყნდა მისი შრომები „ფოტოგრაფიული ემულსიების ოპტიკური სენსიბილიზატორები“ და „ფერადი ფოტოგრაფია ვერცხლის მარილებზე“ (ნაწილი I, „ლიპმანის ინტერფერენციის მეთოდი“), სადაც ავტორი, ჩატარებული ექსპერიმენტული გამოკვლევების საფუძველზე, მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ წვრილ მარცვლებზე შეიძლება მნიშვნელოვნად გავზარდოთ ემულსიის გრძნობიერება ფიზიკური სენსიბილიზატორებით (მაგ., ანილინის საღებავის, კოლოიდური ვერცხლის და ზეკულინის დამატებით), გავზარდოთ ემულსიის გრძნობიერება ფერადი ფოტოგრაფიისათვის ლიპმანის მეთოდით და გაეაუმჯობესოთ ფერების მკაფიოობა და სიწმინდე.

1906 წ. რიგაში მან ჩამოაყალიბა სტუდენტთა ტექნიკური საზოგადოება, რომლის თავმჯდომარეც თვითვე იყო, ხოლო 1907—1909 წლებში თავმჯდომარეობდა სამუსიკო საზოგადოებას.

ა. დიდებულის მიერ 1911—1912 წლებში ჩატარებული სამუშაოების („მცენარეების და ცხოველების ელექტროკულტურა“) საფუძველზე დადგინდა, რომ ელექტრული ველის გავლენით მცენარე (ნაყოფი) უფრო ადრე მწიფდება, იზრდება მოსავალი და შაქრის შემცველობა, ხოლო ხელოვნური განათებისას მცენარეები ისევე კარგად აღმოცენდებიან, როგორც დღის სინათლეზე. ამ ნაშრომის შედეგები მოხსენდა რუსეთის ბუნებისმეტყველთა და ექიმთა ყრილობას 1913 წელს და გამოქვეყნდა ყრილობის დღიურში.

1912—1913 წლებში ა. დიდებულის დაამუშავა თერმოელემენტის ახალი ტიპი, რაზედაც მიიღო საავტორო მოწმობა და მოხსენდა VII ელექტროტექნიკურ ყრილობას მოსკოვში. ამ თერმოელემენტში თერმოწყვილის მისაღებად ერთი ლითონის ზედაპირი იფარებოდა მეორე ლითონით.

1915 წ., რბი-ს რიგიდან ევაკუაციის შემდეგ, ა. დიდებულის გადავიდა მოსკოვში, სადაც 1916 წ. სექტემბრამდე კითხულობდა ლექციებს ელექტროტექნიკაში სამრეწველო სასწავლებელში, შანიავის სახელობის სახალხო უნივერსიტეტში და ხელმძღვანელობდა ელექტროტექნიკურ ლაბორატორიას მოსკოვის ტექნიკურ სასწავლებელში. 1915 წ., მოკლე ხნით, ა. დიდებულის გადავიდა ქ. კალუგაში, სადაც ევაკუირებული იყო რბი. აქ იგი გაეცნო კ. ციოლკოვსკის და მასთან ერთად ატარებდა ლექციებს ქალაქის საზოგადოებისათვის.

1916 წ. სექტემბერში ა. დიდებულის გაიწვიეს მოქმედ არმიაში, მალე დაინიშნა მთავარ საარტილერიო ტექნიკურ მიმღებად ქ. ოდესაში; ხოლო შემდეგ — ოდესის რაიონის ჭურვების დამამზადებელი სამმართველოს ტექნიკური ნაწილის გამგედ, სადაც მის ტექნიკურ დაქვემდებარებაში იყო მრავალი ქარხანა („გენი“, „უკო“, „დუბინინი“, „ვერფი“ და სხვ.).

1917 წ. რუსეთის ტექნიკური საზოგადოების დავალებით მან ჩამოაყალიბა სამხედრო ფოტოლაბორანტების კურსები ქ. ოდესაში და ხელმძღვანელობდა კიდევ მას.

1918 წ. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ა. დიდებულის კოოპტირებული იყო რუმინეთის ფრონტზე, შავი ზღვის ფლოტისა და ოდესის გარნიზონის დეპუტატების საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის წევრად და დაევალა სამხედრო საჭურვლის მწარმოებელი ქარხნების გადაყვანა სამშვიდობო პროდუქციის გამოშვება-

ზე, რაც მან რამდენიმე თვეში შეასრულა. აქ მან დაამუშავა და წარმოებაში დანერგა საჭირისების ახალი ტიპი, რომელსაც არ სჭირდებოდა ხელახლა დაჭედვა, რამაც მოსპო ნაჩრენის მიღება და საიარაღო ფოლადის გაფუჭება. ამ საკითხისადმი მიძღვნილი სტატია გამოქვეყნდა 1918 წ. ქ. ოდესაში.

ოდესაში ყოფნისას (1916—1919 წ.) იგი დიდ ყურადღებას და ენერგიას უთმობდა უმაღლესი ტექნიკური განათლების ორგანიზაციას, იყო 1917 წ. ოდესის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ჩამოყალიბების ერთ-ერთი ორგანიზატორი, სადაც 1918 წ. აირჩიეს დოცენტად და მექანიკური ფაკულტეტის მდივნად, ხოლო 1918 წ. აპრილში — თეორიული ელექტროტექნიკის კათედრის პროფესორად. ოდესაში მას მკვიდრო კავშირი ჰქონდა იქ მყოფ ცნობილ მეცნიერებთან ლ. მანდელ-შტამთან, ნ. პაპალექსისთან, ჩ. კლარკთან, კ. ზაფრეევთან.

ოდესის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში ჩატარებული მუშაობით ა. დიდებულიძემ საყოველთაო აღიარება და პატივისცემა დაიმსახურა. ტექნიკური ფაკულტეტის თავმჯდომარე ჩ. კლარკი 1919 წ. საქართველოში გადმოსული ა. დიდებულიძის სახელზე გამოგზავნილ დეპეშაში წუხილს გამოთქვამდა მისი ოდესიდან წასვლის გამო, აღნიშნავდა, რომ იგი ელექტროტექნიკის ერთ-ერთი საუკეთესო მასწავლებელი იყო, აცნობებდა, რომ ფაკულტეტის დადგენილებით მას გაწეული მუშაობისათვის გამოეცხადა მადლობა და დეპეშას შემდეგი სიტყვებით ამთავრებდა: „თქვენ იყავით ერთ-ერთი ყველაზე ენერგიული ინიციატორი და თავდადებული მუშაკი ოდესის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ორგანიზაციის საქმეში მისი ჩასახვისა და მოწყობის პერიოდში, შემდეგ კი განუწყვეტლივ და ინტენსიურად თანამშრომლობდით პოლიტიკური კრიზისების მძიმე დროში. თქვენ დიდი შრომა გასწიეთ და ამაგი დასდეთ ელექტროტექნიკური ლაბორატორიის მოწყობასა და მომარაგებაში საჭირო ხელსაწყოებითა და ინვენტარით, ასევე დიდად უწყობდით ხელს ამავე მიმართულებით მთელი ინსტიტუტის მოწყობას“.

1912 წ. ა. დიდებულიძემ რიგის ტექნიკურ საზოგადოებას მოახსენა თავის შექმნილი ხელსაწყოსა და ამ ხელსაწყოთი გავლანური ელემენტების გამოცდის მეთოდის შესახებ, რაც 1929 წ. ქ. თბილისში გამოცემულ მის მონოგრაფიაში „ელექტრო და მაგნიტომეტრია“—ში შევიდა. 1917 წ. მომზადებულ ნაშრომში იგი ეხება კონტრასტულობის გაძლიერებას ამოჭმული და გამოხუნებული ხელნაწერების ფოტოგადაღებისას, რომელიც 1923 წ. გამოქვეყნდა „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოამბეში“.

1919 წ. მაისში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის (თსუ) ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებით იგი მიიწვიეს უნივერსიტეტში და აირჩიეს ექსპერიმენტული ფიზიკის კათედრის გამგედ და პროფესორად, სადაც მუშაობდა 1933 წლამდე.

თსუ-ში იგი დიდ ყურადღებას უთმობდა კურსდამთავრებული ნიჭიერი ახალგაზრდებიდან ფიზიკაში სამეცნიერო-საკვლევო მუშაობისათვის მოსამზადებელი კადრების შერჩევას. მისი ინიციატივით უნივერსიტეტში დატოვეს და ქვეყნის სამეცნიერო ცენტრების ასპირანტურაში მიაგლინეს მ. მირიანაშვილი, ვ. მამასახლისოვი, ი. ქვარცხავა, დ. ლოლობერიძე და სხვა, შემდგომში ცნობილი მეცნიერები და თსუ-ს კათედრების ხელმძღვანელები.

ამ დროს თბილისში 1917 წლიდან არსებობდა თბილისის სახელმწიფო პოლიტექნიკური ინსტიტუტი (თსპი). სასოფლო-სამეურნეო, ეკონომიკური, მექანიკური და სამშენებლო ფაკულტეტებით, სადაც ა. დიდებულიძე მიიწვიეს ფიზიკის კათედრის პროფესორად და დანიშნეს მექანიკური ფაკულტეტის დეკანად, შემდეგ კი 1920 წ. აპრილში აირჩიეს ინსტიტუტის რექტორის მოვალეობის შემსრულებლად.

აღსანიშნავია, რომ, თსუ-საგან ვახსხვავებით, სადაც სწავლება ქართულ ენაზე იყო, თსპი-ში საგნებს მხოლოდ რუსულად ასწავლიდნენ, რაც გარკვეულ სიძნელეებს უქმნიდა რესპუბლიკისათვის საინჟინრო კადრების აღზრდას. საგნების რუსულ ენაზე სწავლების აუცილებლობის ძირითად მიზეზად თსპი-ს თანამშრომლები ასახელებდნენ ქართულ ენაზე ტერმინოლოგიისა და სათანადო ლიტერატურის უქონლობას. ამიტომ, ამ მიზეზის სალიკვიდაციოდ, ა. დიდებულიძემ ყოფმიძესთან ერთად დიდი მუშაობა გაშალა, ერთი მხრივ, ქართულ ენაზე ტექნიკური ტერმინოლოგიის შექმნისა და ტექნიკური ლიტერატურის გამოსაცემად, ხოლო, მეორე მხრივ, საკითხი დასვა, რომ რუსული სექტორის პარალელურად გახსნილიყო ქართული სექტორიც. მაგრამ ა. დიდებულის ამ მისწრაფებამ ვერ ჰპოვა მხარდაჭერა ვერც თსპი-ს პროფესორ-მასწავლებლებში და ვერც მენშევიკური მთავრობისაგან. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ქართულ ენაზე სწავლების საკითხი მოიწონა რესპუბლიკის განსახკომმა. 1923 წ. ა. დიდებულიძე ტოვებს თსპი-ს და მთლიანად გადადის სამუშაოდ თსუ-ში.

როგორც ცნობილია, თსუ გაიხსნა 1918 წ. იანვარში და ა. დიდებულის მუშაობის დასაწყისში აერთიანებდა ფიზიკურ-მათემატიკურ, საექიმო (სამედიცინო), საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა ფაკულ-

ტეტებს, სადაც შედიოდა აგრონომიული განყოფილება, რომელიც 1921 წ. გამოეყო დამოუკიდებელ ფაკულტეტად. მომწიფდა პოლიტექნიკური ფაკულტეტის გახსნის საკითხი.

1917 წ. ქართული ინჟინრების ინიციატივით თბილისში ჩამოყალიბდა „საქართველოს ტექნიკური საზოგადოება“, რომლის სხდომებზე ფართოდ იხილავდნენ ტექნიკისა და მრეწველობის სხვადასხვა დარგის პრობლემებს, რაც დაკავშირებული იყო რუსუბლიკის საწარმოო ძალთა განვითარებასთან. საზოგადოების ინიციატივით შედგენილი და გამოცემული იყო პირველი რუსულ-ქართული ტექნიკური ლექსიკონი და შეიქმნა პირველი ტექნიკური ჟურნალი „ტექნიკა და ცხოვრება“. საზოგადოებამ დიდი როლი ითამაშა აგრეთვე საშუალო და უმაღლესი ტექნიკური სასწავლებლების დაარსებისა და ხელმძღვანელობის საქმეში.

ბუნებრივია, რომ საზოგადოების ყურადღების მიღმა ვერ დარჩებოდა საქართველოში ინჟინრების მომზადების საკითხი. ჯერ კიდევ 1920 წ. ივლისში და შემდეგაც საზოგადოების მმართველობის დადგენილებებში არის მითითებები ოსმ-ში პოლიტექნიკური ან საინჟინრო ფაკულტეტის შექმნის აუცილებლობის შესახებ.

ა. დიდებულიძე იყო ტექნიკური საზოგადოების აქტიური წევრი და ტექნიკური ინტელიგენციის ერთადერთი წარმომადგენელი — ინჟინერი, რომელიც უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოში შედიოდა. ოსმ-ს პროფესორთა საბჭომ 1920 წ. დეკემბერში გამოიტანა დადგენილება კომისიის არჩევის შესახებ, რომლის შემადგენლობაში შედიოდნენ პროფესორები: ი. ჯავახიშვილი, ა. რაზმაძე, ა. დიდებულიძე და ა. ჯავახიშვილი; კომისიას დაევალა შეესწავლა საკითხი ოსმ-სთან ტექნიკური ცოდნის ფაკულტეტის ორგანიზაციის შესახებ. ოსმ-ს გამგეობის სხდომაზე, 1921 წ. 10 იანვარს მოისმინეს კომისიის მოხსენება და გამოიტანეს დადგენილება უნივერსიტეტში ტექნიკური ფაკულტეტის შექმნის შესახებ. სასწავლო გეგმებისა და სხვა ორგანიზაციული საკითხებს გადასაწყვეტად გამოიყო კომისია პროფ. ა. დიდებულიძის, ა. რაზმაძის, ა. ბენაშვილის, ი. მოსეშვილის, ნ. მუსხელიშვილის, ლ. ლეიბენზონის შემადგენლობით. კოოპტაციის წესით კომისიაში შეეძლოთ მოეწვიათ სხვა საჭირო პირებიც. ა. დიდებულიძემ პოლიტექნიკური ფაკულტეტის ორგანიზაციაში მთავარი როლი შეასრულა, იგი ერთმანეთთან აკავშირებდა ოსმ-ს და ტექნიკური საზოგადოების მმართველობას. სასწავლო გეგმების შემდგენელი კომისიის მუშაობაში მან მოიზიდა საზოგადოების ყველა აქტიური და გამოცდილი ინჟინერი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ დაუბრკოლებლივ და სწრაფად გადაწყდა უმაღლესი განათლების საკითხები და უკვე 1921 წ. დამლევეს გამოვიდა მთავრობის მიითება პოლიტექნიკური ფაკულტეტის ჩამოყალიბების შესახებ.

1921 წ. ნოემბერში ოსშ-ს პროფესორთა საბჭომ მოისმინა კომისიის ანგარიში განვლილი მუშაობის შესახებ და დაადგინა უნივერსიტეტში ტექნიკური ფაკულტეტის ჩამოყალიბება. პოლიტექნიკური ფაკულტეტის ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებული საკითხების დასამუშავებლად არჩეულ იქნა იმ პროფესორთა კომისია, რომელთაც ლექციები უნდა წაეკითხათ ზოგად დისციპლინებში. კომისიის შექმნა დაევალა ა. დიდებულიძეს, რომელმაც ტექნიკური საზოგადოებიდან მოიწვია გ. ქურდიანი, ი. ვაწაძე, ვ. კაკაბაძე, ლ. დიასამიძე, გ. გედევანიშვილი, ნ. გვარამაძე, რომლებიც შემდგომში იყვნენ ფაკულტეტის წამყვანი მასწავლებლები და კათედრის გამგეები.

1921 წ. 30 დეკემბერს ა. დიდებულიძემ ოსშ-ს საბჭოს მოახსენა კომისიის რეკომენდაციები ფაკულტეტის ჩამოყალიბების შესახებ: საბჭომ მთლიანად მოიწონა კომისიის მუშაობა და დაადგინა: უნივერსიტეტში ჩამოყალიბდეს პოლიტექნიკური ფაკულტეტი სამი განყოფილებით — სამშენებლო, მექანიკური და სამთო, თითოეული განყოფილება სამი სპეციალობით. 1922 წ. იანვარში მოხდა სტუდენტთა მიღება და დაიწყო მეცადინეობა. 1922 წ. მაისში ა. დიდებულიძე დაამტკიცეს პოლიტექნიკური ფაკულტეტის პირველ დეკანად. ამ თანამდებობაზე მუშაობდა 1926 წლამდე.

1923 წ. იანვრიდან 1924 წ. ბოლომდე ა. დიდებულიძე იყო თბილისის გეოფიზიკური ობსერვატორიის დირექტორი, სადაც აღადგინა და გააფართოვა საქართველოს მეტეოროლოგიური ქსელი, გამართა კარსანში მაგნიტური ობსერვატორია, მოამზადა მისთვის მომსახურე ტექნიკური პერსონალი, განაახლა ობსერვატორიის ბიულეტენების გამოშვება. მთლიანად გადახალისდა ობსერვატორიის მუშაობა: შედგა სინოპტიკური რუკები, წარმოებდა ამინდის პროგნოზირება, მოწესრიგდა ზუსტი დროის სამსახური და სხვ.

ითვალისწინებდა რა მთავარი კავკასიონის ქედის გეოფიზიკურა გამოკვლევის დიდ მნიშვნელობას, ა. დიდებულიძემ 1923 წ. აგვისტოში მოაწყო პირველი ექსპედიცია მყინვარწვერზე 18 კაცის შემადგენლობით. მწვერვალზე ავიდა ექსპედიციის 14 წევრი, მათ შორის ერთი ქალი. ექსპედიცია გზადაგზა განუწყვეტლივ ზომავდა ტემპერატურას, სიმაღლეს, ტენიანობას. შესწავლილ იქნა მყინვარწვერის მეტეოროლოგიური პირობები, გადაიღეს მყინვარწვერის რუკა, მისი

ჩრდილო ნაწილის რუკა დევდორაკისა და ჩათის მყინვარებით და ზუსტად დადგინდა მისი სიმაღლე (5038 მ.). რუკები შეადგინეს ტოპოგრაფებმა ქავთარაძემ და ცხაკაიამ. მეორე გეოფიზიკური ექსპედიცია მყინვარწვევრზე 6 კაცის შემადგენლობით მოეწყო 1925 წლის ზაფხულში. ა. დიდებულის მიერ აღმოჩენილი ახალი გზით — გერგეთის მყინვარის გავლით, მწვერვალზე დაიდგა მეტეოროლოგიური ჯიხური მინიმალური და მაქსიმალური თერმომეტრებით. პირველი ექსპედიციის შედეგები გამოქვეყნდა საქართველოს გეოგრაფიული საზოგადოების მოამბეში (№ 1, 1929 წ.). ამ ექსპედიციისათვის ა. დიდებულის 1936 წ. დაჯილდოვდა სსრკ-ს პირველი თანრიგის ალპინისტის სიგელით.

ა. დიდებულის იკვლევდა ზაჰესის ელექტრომაგნიტური ველის გავლენას კარსანის გეომაგნიტური ობსერვატორიის ხელსაწყოებზე, რის შესახებაც მოახსენა რსფსრ-ს მთავარი გეოფიზიკური ობსერვატორიის სამეცნიერო საბჭოს ლენინგრადში 1927 წ. მაისში. სტატია „ზაჰესის დენების მავნე გავლენა კარსანის მაგნიტური ობსერვატორიის ხელსაწყოებზე“ ქართულ და რუსულ ენებზე გამოქვეყნდა საქართველოს გეოფიზიკურ ობსერვატორიაში 1927 წ.

ა. დიდებულის, როგორც ოსუს-ს პოლიტექნიკური ფაკულტეტის პირველი დეკანი, უდიდეს და პასუხსაგებ მუშაობას ეწეოდა სასწავლო პროცესის — ლაბორატორიების ორგანიზაციისათვის მათი ხელსაწყოებით, ინვენტარით მოსამარაგებლად, პროგრამების, დამხმარე სახელმძღვანელოების, სახელმძღვანელოების შესაქმნელად, ქართულ ენაზე ტერმინოლოგიის დასამუშავებლად და სხვ. იგი დახმარებისათვის მიმართავდა ხელისუფლებას, სამრეწველო საწარმოებს, კერძოდ, ჭიათურის მარგანეცის საექსპორტო კომპანია „ჩემოს“, რომლისადმი მიწერილი წერილი ასეთი სიტყვებით მთავრდებოდა: „პოლიტექნიკური ფაკულტეტისადმი დახმარების გაწევა, როდესაც იგი მძიმე მდგომარეობაში იმყოფება, ისეთი დიდი საქმეა, რომ ქართველი ხალხი ამას არასოდეს დაივიწყებს და დიდად დააფასებს“. ამ მიმართვის შედეგად გაწეულმა დახმარებამ შესაძლებელი გახადა შექმნილიყო ელექტრომეტრული, საშენი მასალების გამოცდის, ელექტრული მანქანების ლაბორატორიები, გეოლოგიური და მინერალოგიური კოლექციები და სხვა. ამ საქმეში ფაკულტეტს დიდ დახმარებას უწევდნენ სტუდენტებიც.

1924 წ. ფაკულტეტის დეკანის ა. დიდებულის ინიციატივით ჩამოყალიბდა სტუდენტების ტექნიკური სექცია, რომელსაც ჰქონდა სამონტაჟო ბიურო, საპროექტო, სამშენებლო, რადიოსაქმის და სხვა.

განყოფილებები. შემოსავლის ხარჯზე ტექნიკურმა სექციამ გახსნა ლითოგრაფია და 1928 წლამდე გამოსცა სასწავლო გეგმები, საწარმოო პრაქტიკის პროგრამები, სახელმძღვანელოები მშობლიურ ენაზე მასალათა გამძლეობაში, გრაფოსტატიკაში, თეორიულ მექანიკაში (ნ. მუსხელიშვილი), მხაზველობით გეომეტრიაში (გ. ნიკოლაძე) და სხვა. ტექნიკურ სექციაში აქტიურად მუშაობდნენ და ა. დიდებულისძეს დიდ დახმარებას უწევდნენ სტუდენტები ვ. აბაშიძე, ა. ჯაფარიძე (ცნობილი ალბინისტი), გ. რუხაძე, ს. ჩიხელიძე, გ. წერეთელი, ი. ღამბაშიძე, ი. ბრეგვაძე და სხვ.

ა. დიდებულისძე დიდ ყურადღებას უთმობდა ქართული სამეცნიერო-ტექნიკური ტერმინოლოგიის შექმნას. ოთხწლიანი მუშაობის შედეგად 1928 წ. საქართველოს სახელგამმა გამოსცა ქართული ტერმინოლოგია ფიზიკასა და ელექტროტექნიკაში (176 გვ.). ამ საქმეში მას ეხმარებოდნენ თსუ-ს ფიზიკის კათედრის ასისტენტები მ. ნოდია, ვ. ყიფშიძე, ი. ლუკაშვილი.

ა. დიდებულისძე ავტორია პირველი ქართული სახელმძღვანელოებისა ელექტროტექნიკის თეორიულ საფუძვლებსა და ელექტრულ გაზომვებში. 1928 წ. გამოქვეყნდა მისი წიგნი „ელექტროტექნიკის თეორიული საფუძვლები“ (ტომი I, 240 გვ.), ხოლო 1929 წ. — მონოგრაფია „ელექტრო და მაგნიტომეტრია“ (787 გვ.) — ენციკლოპედიური ნაშრომი საზომ ტექნიკაში, სადაც მოყვანილია ელექტრული და მაგნიტური სიდიდეების გაზომვის იმ დროისათვის ცნობილი ყველა მეთოდი, ყოველ პარაგრაფთან მითითებულია ლიტერატურა. ეს წიგნები ძირითადი სახელმძღვანელოები იყო სტუდენტებისათვის ელექტროტექნიკური დისციპლინების შესასწავლად.

1928 წ. სექტემბრიდან თსუ-ს პოლიტექნიკური ფაკულტეტისა და თბილისის ვ. ი. ლენინის სახელობის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის (რუსული) გაერთიანებასთან დაკავშირებით ჩამოყალიბდა ვ. ი. ლენინის სახელობის საქართველოს სახელმწიფო პოლიტექნიკური ინსტიტუტი ქართული და რუსული სექტორებით. ა. დიდებულისძე სამუშაოდ გადავიდა ამ ინსტიტუტში და 1928 წ. ჩამოაყალიბა ზოგადი და თეორიული ელექტროტექნიკის კათედრა, რომელსაც უცვლელად ხელმძღვანელობდა სიცოცხლის ბოლომდე.

1932 წლიდან 1938 წლამდე ა. დიდებულისძე ხელმძღვანელობდა ელექტროტექნიკის თეორიული საფუძვლების კათედრას ამიერკავკასიის ელექტროკავშირგაბმულობის საინჟინრო ინსტიტუტში, სადაც 1933 წ. სტუდენტებისათვის გამოუშვა „ვექტორული ანალიზი და მრუდების თეორია“, „ცდომილებათა თეორია“ და „ელექტრო და მაგნიტომეტრიის მოკლე კურსი“ რუსულ ენაზე.

1936 წ. მან ჩამოაყალიბა და 1946 წლამდე ხელმძღვანელობდა სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციის კათედრას საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში.

ყველა მის მიერ ჩამოყალიბებულ კათედრაზე იგი ქმნიდა სასწავლო ლაბორატორიებს და დიდ ყურადღებას უთმობდა ცდების დემონსტრაციას, თვალსაჩინოებას, მაკეტებს, მოწყობილობათა მახასიათებლებს.

თავისი მეცნიერული მოღვაწეობის უდიდესი ნაწილი ა. დიდებულისძემ მიუძღვნა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ტექნოლოგიური პროცესების მექანიზაციისა და ელექტრიფიკაციის და მათი ეფექტურობის ამღლეობის საკითხებს. როგორც აღვნიშნეთ, ჯერ კიდევ 1911—1912 წლებში იგი ექსპერიმენტულად იკვლევდა მცენარეთა ელექტროკულტურის საკითხებს. ამავე პერიოდში მან დაიწყო სითბოს იზოთერმული აკუმულატორის გამოკვლევა, რომელიც ემყარებოდა ენერგიის გამოყოფას მარილების ნაღობში კრისტალიზაციისას ფაზური ცვლილებების დროს. ასეთი აკუმულატორის დანიშნულება იყო მეფრინველეობაში გამოყენებული ელექტრული ან მზის ენერგიით გამთბარი საინკუბაციო კამერებში მოცემული ტემპერატურის შენარჩუნება ძირითადი წყაროს გამორთვისას. ეს გამოკვლევები მან მოგვიანებით დაამთავრა და 1933 წ. საავტორო მოწმობაც მიიღო.

1929 წ. ა. დიდებულისძემ ცნობილ მეცნიერ კ. ამირეჯიბსა და ინჟ. გ. მანველიძესთან ერთად დაიწყო ერთობლივი სამეცნიერო-კვლევითი და საკონსტრუქტორო სამუშაოები სსრკ-ში პირველი ელექტროტრაქტორის შესაქმნელად, რომელიც კაბელით იკვებებოდა. ასეთი ტრაქტორი „ფორდონის“ ტიპის ბორბლიანი ტრაქტორის ბაზაზე შეიქმნა 1931 წ. დასაწყისისათვის. ამავე წლის მაისში ტრაქტორმა წარმატებით გაიარა გამოცდა. სწორედ ეს ტრაქტორი გახდა სტიმული, რომლის საფუძველზე გაიშალა სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები სოფლის მეურნეობისათვის მობილური ელექტროფიციერებული მანქანების შესაქმნელად, და საქართველოში შეიქმნა სამეცნიერო დაწესებულებები სოფლის მეურნეობის ტექნოლოგიური პროცესების მექანიზაციისა და ელექტრიფიკაციის დარგში.

1931 წლის დასაწყისში თბილისში შეიქმნა სოფლის მეურნეობის ელექტროფიკაციის, საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ამიერკავკასიის ფილიალი. ფილიალის დირექტორის მოადგილე და მეცნიერული ხელმძღვანელი 1936 წლის დამლევამდე იყო ა. დიდებულისძე. ამ ინსტიტუტში იგი აგრძელებდა მუშაობას ელექტროტრაქტორის შექმნაზე და 1936 წ. კ. ამირეჯიბთან ერთად შექმნა მუხ-

ლუხა ელექტროტრაქტორი, რომლის გამოცდამაც დადებითი შედეგები მოგვცა.

თუ რამდენად მნიშვნელოვანი იყო ა. დიდებულისა და კ. ამირჯიბის მუშაობა ამ მიმართულებით, ცხადია შემდეგიდან. ყურნალ „ვოპროსი ეკონომიკა“-ში (№ 5, 1948, გვ, 147) სსრკ-ს სოფლის მეურნეობის მინისტრი ვ. მაცკევიჩი სტატიამი „სოფლის მეურნეობის ტექნიკური ბაზის შესახებ სოციალიზმიდან კომუნიზმში გადასვლის პერიოდში“ წერდა: „სწორედ საბჭოთა მეცნიერებას და ტექნიკას სამართლიანად ეკუთვნის პირველი ადგილი ელექტროტრაქტორის შექმნაში. ელექტროსხვის ცდები, რომელიც 1920 წ. ვ. ი. ლენინის ინიციატივით დაიწყო, სისტემატურად გრძელდებოდა. 1930 წ. დიდებულისა და ამირჯიბმა შექმნეს პირველი ელექტროტრაქტორი. მის გასაუმჯობესებლად ათწლეულზე მეტი ხნის განმავლობაში მუშაობდნენ ВИМЭ-ს თანამშრომლები ინჟინრები ლისტოვი და სტეტენკო. ამჟამად სსრკ-ს აქვს ელექტროტრაქტორის ყველაზე სრულყოფილი კონსტრუქცია, რომელიც თბურ ტრაქტორებთან შედარებით მთელი რიგი უპირატესობებით ხასიათდება“.

1933 წ. ა. დიდებულისა და დამუშავა შორსჭავლიანი საწვინარი საცმის მარტივი კონსტრუქცია, რომელიც ერთი პოზიციიდან ნახეჯარ ჰექტარს რწყავდა. შემდგომ, 1934—1940 წლებში, იგი განაგრძობდა მუშაობას ამ საცმების სრულყოფისათვის იმ მიზნით, რომ გაეზარდა მათი მოქმედების რადიუსი და მიეღწია მოსარწყავი ზედაპირის თანაბარ დაფარვას. ა. დიდებულისა და დამუშავა შორსჭავლიანი დაწვინებისა და საწვინარი საცმების თეორიის შესამუშავებლად. 1940 წ. მისი ხელმძღვანელობით შეიქმნა სსრკ-ში პირველი შორსჭავლიანი საწვინარი აგრეგატი УТЗ-ს ტრაქტორის ბაზაზე. ამ მიმართულებით კვლევას იგი 1951 წლამდე ატარებდა, რაც იხსნა რიგ გამოქვეყნებულ ნაშრომებში. მან დაამტკიცა, რომ მექანიკური დაწვინებისათვის საქმენიდან გამომავალი ჭავლი ჰიდრაულიკურად სუფთა, უეჭრეგალო უნდა იყოს, ზოლო გაშნეფა მიიღწევა ჭავლის გამოსროლის გარკვეული სიჩქარისას, რისთვისაც საწვინარ საცმებში გამოყენებული უნდა იყოს ციკაბო კონუსური საქმენი, ნაცვლად სუსტადკონუსურისა.

სოფლის მეურნეობის სფეროში აღსანიშნავია აგრეთვე ა. დიდებულისა და დამუშავა შორსჭავლიანი „სეტყვის წარმომქმნელი პროცესების თეორია“, რომელიც 1936 წ. გამოქვეყნდა და რომელშიც გაშუქებულია სეტყვის წარმომქმნელი პროცესების დასაბუთებული თეორია.

ა. დიდებულიძე დიდ ყურადღებას უთმობდა გამოკვლევებს მეცნიერულ ფოტოგრაფიაში, როგორცაა პალიმფსესტების ფოტოგრაფირება, ფერადი ფოტოგრაფია და ფოტოკრიმინალისტიკა. ყველა გამოკვლევას იგი ატარებდა იმ ობიექტებზე, რომელთაც მას აწოდებდნენ პროფ. ი. ჯავახიშვილი და პროფ. ს. ჯანაშია (პალიმფსესტების ფოტორეპროდუქციები), პროფ. გ. მუხაძე, გ. ასათიანი (დაავადებათა ფოტოდიანოსტიკა), სამძებრო ორგანოები (ფოტოკრიმინალისტიკა) და სხვა. ამ გამოკვლევათა შედეგად მან შექმნა მონოგრაფია „უხილავის ფოტორეპროდუქცია“ (356 გვ., 1948 წ.), რომელშიც მოცემულია დაფარული ან ამოჭმული ხელნაწერის, ხატების, ფრესკების და სურათების გამოვლინების ყველა ცნობილი და მის მიერ შემუშავებული მრავალი ახალი მეთოდის დაწვრილებითი და სისტემატური მიმოხილვა.

1943 წ. ა. დიდებულიძემ გამოსცა შუქშენიღბვის თეორიისა და პრაქტიკისადმი მიძღვნილი წიგნი (156 გვ.).

ა. დიდებულიძე დიდ ყურადღებას და ენერგიას უთმობდა საქართველოში ენერგეტიკის განვითარებას, ამ დარგის საინჟინრო და სამეცნიერო კადრების აღზრდას. ჯერ კიდევ 1922 წ. ზაპესის მშენებლობასთან დაკავშირებით იგი მონაწილეობდა ტექნიკურ კომისიაში, რომელსაც უნდა განეხილა და დასკვნა მიეცა უცხოური ფირმების წინადადებებისათვის ელექტრომექანიკური მოწყობილობების მიწოდების და ელსადგურის საერთო პროექტის გადასინჯვის შესახებ. შემდგომ წლებში იგი მონაწილეობს სხვადასხვა კომისიაში, რომლებიც განიხილავენ რესპუბლიკაში ელექტროენერგეტიკული ობიექტების მშენებლობასთან, მათ განვითარებასა და ექსპლუატაციასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

ზაპესის მშენებლობის პერიოდში (1922—1927 წ.) საქართველოს ტექნიკური საზოგადოების დავალებით ა. დიდებულიძემ შეადგინა ქ. თბილისის 6 კვ. საკაბელო და დაბალი ძაბვის გამანაწილებელი ქსელის პროექტი. ქალაქის მოსახლეობის და მისი მრეწველობის განვითარების 10-წლიანი პერსპექტივის გათვალისწინებით, პროექტი განიხილეს და მოიწონეს ტექნიკური საზოგადოების სხდომაზე. შემდეგ 1928—1930 წლებში იგი განაგრძობდა ამ საკითხზე მუშაობას თბილისის აღმასკომის კომუნალურ განყოფილებაში. 1928 წ. მანვე შეადგინა საქართველოს სახკინმრეწვის გარდამქმნელი ქვესადგურის და ელექტრიფიკაციის პროექტი.

ა. დიდებულიძე, როგორც ოსშ-ს პოლიტექნიკური ფაკულტეტის დეკანი, ჯერ კიდევ 1924—1928 წლებში ტექნიკურ სექციაში სამუშაო

ოდ იწვევდა სტუდენტებს და მათ ქ. თბილისის მოსახლეობის ბინების ელექტრული განათების დაპროექტების და მონტაჟის, აგრეთვე საწარმოო ობიექტების ელექტრიფიკაციასთან დაკავშირებულ სამუშაოებში რთავდა, რაც შეპრობებული იყო ერთი მხრივ სტუდენტების კვალიფიკაციის ამაღლებასა და მათი მატერიალური პირობების გაუმჯობესებასთან და მეორე მხრივ ქალაქის მომზადებასთან ზაპესიდან ელექტროენერჯის მისაღებად.

1935—50 წლებში ა. დიდებულიძემ გამოაქვეყნა სტატიები და გამოვიდა მოხსენებებით კონფერენციებზე, რომლებიც ეხებოდა საქართველოში ელექტროენერჯეტიკის მდგომარეობას, მიღწევებსა და განვითარების უახლოეს პერსპექტივებს.

1940 წ. ა. დიდებულიძემ საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის საბჭოზე დაიცვა დისერტაცია ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად თემაზე: „მორსჭავლიანი საწვინობისა და საწვინობის დანადგარების თეორია“.

დიდია ა. დიდებულიძის ღვაწლი ჩვენი რესპუბლიკისათვის ინჟინერ-ელექტრიკოსთა ახალი თაობის აღზრდასა და მომზადებაში. 1919 წ. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ იგი განუწყვეტლივ მუშაობდა უმაღლეს სასწავლებლებში: ხელმძღვანელობდა ფიზიკის კათედრას ოსსუ-ში (1919—33 წ.), ჩამოაყალიბა და ხელმძღვანელობდა ზოგადი და თეორიული ელექტროტექნიკის კათედრას ვ. ი. ლენინის სახელობის საქართველოს პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში (1928—51 წ.), იყო თეორიული ელექტროენერჯის კათედრის გამგე კავშირგაბმულობის ინჟინერთა ამიერკავკასიის ინსტიტუტში (1932—38 წ.) და სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციის კათედრის გამგე საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში (1936—45 წ.). ამ კათედრებზე იგი კითხულობდა ლექციებს ზოგად და ექსპერიმენტულ ფიზიკაში, ელექტროტექნიკის თეორიულ საფუძვლებში, ზოგად ელექტროტექნიკაში, ელექტრულ გაზომვებში, შუქტექნიკაში, სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციასა და სოფლის მეურნეობის ელექტროამძრავებში. ა. დიდებულიძეს ახასიათებდა ფიზიკური მოვლენების არსის მკაფიო და ნათელი გადმოცემა, ლექციების დროს თვალსაჩინოებებისა და სწავლების ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენება, მოვლენის დემონსტრაციისა და ექსპერიმენტების ჩატარება. სრულყოფილად ფლობდა ექსპერიმენტატორის, ლაბორატორიული სამუშაოების დაყენებისა და ჩატარების ხელოვნებას. მან შექმნა პირველი სახელმძღვანელოები და დამხმარე სახელმძღვანელოები ელექტროტექნიკასა და ელექტრულ გაზომვებში, ფიზიკისა და ელექტროტექნიკის ტერმინოლოგიები.

დაუფასებელია ა. დიდებულის შრომა ჩვენი რესპუბლიკის უმაღლესი სასწავლებლებისათვის პირველი ახალგაზრდა მეცნიერების მოსამზადებლად. მისი მეცნიერული ხელმძღვანელობით მომზადდა 20 მეცნიერებათა კანდიდატი და რამდენიმე დოქტორი.

ა. დიდებულის მუდამ მჭიდრო კავშირი ჰქონდა საპროექტო ორგანიზაციებსა და სამრეწველო საწარმოებთან. ასე, მაგალითად, მან დააპროექტა სახელმწიფო კონსერვატორიის დიდი დარბაზი და მოახდინა მისი აკუსტიკური გაანგარიშება (1940 წ.), შეიმუშავა რადიოშეფერხებების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებები. ქ. თბილისში (1928 წ.) კონსულტაციას უწევდა კინოთეატრებს ხმოვან კინოზე გადასვლისას (1932—1936 წ.), აწარმოებდა პროექტების ექსპერტიზას ჰიდროენერგომშენებლობის ზოგიერთ ობიექტზე (1944 წ.), კონსულტაციას უწევდა სამრეწველო საწარმოებს ელექტროენერჯის დანაკარგების შემცირების საკითხებში (1941—1950 წ.) და სხვა.

ა. დიდებულის აქტიურ საზოგადოებრივ მუშაობას ეწეოდა. დაარსების დღიდანვე (1924 წ.) იყო საქართველოს ტექნიკური საზოგადოების პრეზიდიუმის წევრი, არჩეული იყო ყველა საკავშირო ელექტროტექნიკური ყრილობის წევრად, საქართველოს გამომგონებელთა საზოგადოების პრეზიდიუმის წევრად (1933 წ.). 1940 წლიდან უცვლელად თავმჯდომარეობდა ენერგეტიკისა და ელექტრიფიკაციის საკავშირო სამეცნიერო საინჟინრო-ტექნიკური საზოგადოების საქართველოს განყოფილებას, არჩეული იყო თბილისის საქალაქო საბჭოს დეპუტატად, იყო რიგი სამეცნიერო-კვლევითი და სასწავლო ინსტიტუტების სამეცნიერო საბჭოების წევრი და ა. შ.

საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს 1941 წლის 24 თებერვლის დადგენილებით სამეურნეო და კულტურული მშენებლობის დარგში დიდი დამსახურებისათვის მას მიენიჭა მეცნიერებისა და ტექნიკის დამსახურებული მოღვაწის წოდება.

1944 წ. ა. დიდებულის აირჩიეს საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრად. 1946—1951 წლებში იყო საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენერგეტიკის ინსტიტუტის დირექტორი. 1951 წ. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის დადგენილებით ამ ინსტიტუტს ა. დიდებულის სახელი მიენიჭა.

ა. დიდებულის სკკპ წევრი იყო 1947 წლიდან, დაჯილდოებული იყო ლენინის ორდენით, ორი შრომის წითელი დროშის ორდენით და ორი მედლით.

ა. დიდებულის გარდაცვალა 1951 წლის 18 აპრილს.

АЛЕКСАНДР ИОСИФОВИЧ ДИДЕБУЛИДЗЕ

(Краткий очерк научной и общественной деятельности)

Известный ученый и общественный деятель Александр Иосифович Дидебулидзе принадлежит к той плеяде советской технической интеллигенции, которая заложила фундамент высшего технического образования в Грузии и внесла неоценимый вклад в становлении и развитии отдельных технических дисциплин. Он является основателем электротехнической школы Грузии, первые научные труды которого по электротехнике были опубликованы в 1910—1912 гг. Ученый с широким диапазоном научных и технических интересов и исследований, активный общественный деятель и организатор, он внес большой вклад в различные отрасли электротехники и смежные к ней дисциплины.

А. И. Дидебулидзе родился 14 (24) декабря 1882 г. в г. Тбилиси, в семье военного преподавателя Тифлисского юнкерского училища. Мать его, урожденная М. А. Сулханишвили, преподавала музыку и пение и была из семьи известного грузинского композитора А. Сулханишвили. Первоначальное образование получил дома, в сентябре 1894 г. поступил в Тифлиское реальное училище, полный курс которого окончил в 1903 г. В 1903 г. зачисляется на механическое отделение Рижского политехнического института (РПИ), которое окончил с отличием в мае 1911 г. с присуждением звания инженера-технолога по специальности гидроэлектрика, конструкторского направления.

Научно-педагогическую деятельность А. И. Дидебулидзе начал в 1909 г. будучи еще студентом, когда он был зачислен вспомогательным ассистентом при кафедре электротехники РПИ у профессора Н. М. Озмидова. В 1910 г. был избран ассистентом, в 1915 г. доцентом, читал лекции по электротехни-

ке и вел курсы по телефонии, телеграфии и радиотелеграфии. Одновременно с работой в РПИ, преподавал физику, математику и космографию в Рижском реальном училище и женской гимназии; читал лекции и заведовал электротехнической лабораторией в частном техникуме профессора М. Н. Берлова.

Одновременно с научно-педагогической деятельностью, А. И. Дидебулидзе ведет большую инженерно-практическую работу. За период 1911—1914 гг. спроектировал и осуществил освещение здания РПИ, составил проект электрической сети г. Митава, состоял консультантом ряда электротехнических фирм («Гартман—Браун», «Вольта», «Тунгсрам») и консультантом-конструктором турбинного завода «Пирвиц» и имел свою электротехническую контору в г. Риге.

В 1910 г. появляется первый его научный труд, посвященный расчету турбин Френсиса, где дается новый метод расчета и конструирования лопаток рабочего колеса турбины, который был доложен в Рижском техническом обществе и опубликован в г. Риге.

В 1912 г. в журнале «Электричество» появляется его статья, посвященная оригинальному графическому методу определения общего сопротивления параллельно включенных сопротивлений.

Будучи студентом внимание А. И. Дидебулидзе привлекают вопросы теории и практики фотографических процессов, интерес к которым он сохранил на всю жизнь. В 1908 г. он избирается редактором журнала «Фотографические новости» в г. Риге, а в 1913—1914 гг. и в 1915 г. появляются его работы «Оптические сенсibilизаторы фотографических эмульсий» и «Цветная фотография на солях серебра» (часть I, «Метод интерференции Липпманна»), в которых автор, на основе проведенных экспериментальных исследований, приходит к выводу, что при мелком зерне можно существенно повысить чувствительность эмульсии физическими сенсibilизаторами (например, прибавлением анилиновой краски, коллоидного серебра и зекулина), повысить чувствительность эмульсии для цветной фотографии по методу Липпманна и улучшить яркость и чистоту цветов.

В г. Риге 1906 г. он организует студенческое техническое

общество, председателем которого избирается, а в 1907—1909 гг. являлся председателем музыкального общества.

В результате проведенных А. И. Дидебулидзе работ в 1911—1912 гг. «Электрокультура растений и животных», доложенной на XIII съезде Русских естествоиспытателей и врачей в 1913 г. и опубликованной в дневнике съезда, установлено, что под влиянием электрического поля растения созревают быстрее, увеличивают содержание сахара и урожая, при искусственном же свете растения могут так же хорошо произрастать, как и при дневном свете.

В 1912—1913 гг. А. И. Дидебулидзе разрабатывает новый тип термоэлемента, на которое ему выдается авторское свидетельство и о котором было доложено на VII электротехническом съезде в г. Москве. В предложенном термоэлементе термопара получается благодаря покрытию (осаждению) поверхности одного металла другим металлом.

В 1915 г., после эвакуации РПИ из г. Риги, А. И. Дидебулидзе переходит в г. Москву, где до сентября 1916 г. читал лекции по электротехнике в Промышленном училище, в Народном университете им. Шанявского и руководил электротехнической лабораторией в Московском техническом училище. За короткий промежуток времени пребывания в г. Калуге, куда был эвакуирован в 1915 г. РПИ, он знакомится с К. Э. Циолковским, и совместно с ним проводит лекции для ответственности города.

В сентябре 1916 г. А. И. Дидебулидзе мобилизуется в действующую армию и вскоре назначается главным артиллерийским приемщиком в г. Одессе, а в последующем назначается заведующим технической частью управления по производству снарядов Одесского района, имея в своем техническом подчинении более 100 заводов (заводы Ген, Жако, Дубинин, Верфь и др.).

В 1917 г. по поручению Русского технического общества организовывает и заведует курсами военных фотолаборантов в г. Одессе.

В 1918 г., после установления Советской власти, А. И. Дидебулидзе кооптируется членом Исполнительного Комитета Совета депутатов Румынского фронта, Черноморского флота и Одесского гарнизона (РУМЧЕРОД), и ему поручается пере-

вод заводов выпускающих военное снаряжение, на производство мирной продукции, что было выполнено им за несколько месяцев. Здесь им был предложен, разработан и внедрен новый тип токарных резцов не требующих перековки, так как при перековке получалось много отходов и порча инструментальной стали. Статья касающаяся этого вопроса была опубликована в Одессе в 1918 г.

За время пребывания в Одессе (1916—1919 гг.) он много внимания и энергии уделял организации высшего технического образования, и был одним из активных организаторов в 1917 г. Одесского политехнического института, где в сентябре 1918 г. был избран доцентом и секретарем механического факультета, а в апреле 1919 г. профессором кафедры теоретической электротехники. В Одессе он поддерживал тесную связь с находившимся там известными учеными: Л. И. Мандельштамом, Н. Д. Папалеки, Ч. Кларком и К. С. Завриевым.

В проделанной Одесским политехническим институте работой он заслужил всеобщее уважение и признание. Председатель технического факультета Ч. Кларк в депеше, адресованной в августе 1919 г. переехавшему на работу в Грузию А. И. Дидебулидзе, выражает сожаление в связи с его уходом из Одессы, отмечает его как одного из лучших преподавателей по электротехнике, сообщает, что постановлением факультета ему объявлена глубокая благодарность за проведенную работу и заканчивает депешу следующими словами: «Вы были одним из самых энергичных инициаторов и самоотверженных работников в деле организации в период зарождения и начального устройства Одесского политехнического института, а затем непрерывно и интенсивно сотрудничали в тяжелое время политических кризисов. Вы много труда и забот положили при устройстве и оборудовании электротехнической лаборатории и снабжения ее необходимыми приборами и инвентарем, а равно много содействовали в том же направлении и устройству всего института».

В 1912 г. А. И. Дидебулидзе докладывает в Рижском техническом обществе о разработанном им приборе и методе испытаний этим прибором гальванических элементов, который, в последствии, вошел в его монографию «Электро и магнитометрия», вышедшей в 1929 г. в г. Тбилиси, и подготовли-

вает в 1917 г. работу, касающуюся усиления контрастов при съемке вытравленных или выцветших рукописей, опубликованной в 1923 г. в «Известиях Тифлисского государственного университета».

В связи с организацией Тифлисского государственного университета (ТГУ), в мае месяце 1919 г. он приглашается в ТГУ и избирается профессором и заведующим кафедрой экспериментальной физики, где находился до октября 1933 г.

Большое внимание в ТГУ уделяет он отбору, из числа оканчивающих способных молодых людей, для подготовки к научно-исследовательской работе по физике. Были оставлены в университете и направлены в аспирантуру в научные центры страны М. Мирианашвили, В. Мамасахлисов, И. Кварцхава, Д. Гогоберидзе и др., ставшие в последствии известными учеными и руководителями кафедр ТГУ.

К этому времени в Тифлисе, с 1917 года, функционировал Тифлиский государственный политехнический институт (ТГПИ) с сельскохозяйственным, экономическим, механическим и строительным факультетами, где А. И. Дидебулидзе приглашается профессором кафедры физики и назначается деканом механического факультета, а в последствии, в апреле 1920 г., избирается н. о. ректора института.

Следует отметить, что в отличие от ТГУ, где преподавание велось на грузинском языке, преподавание в ТГПИ велось исключительно на русском языке, что создавало определенные трудности в подготовке инженерных кадров в республике. В качестве основной причины, вызывающей необходимость преподавания на русском языке, работниками ТГПИ выдвигалось отсутствие технической терминологии и литературы на грузинском языке. Поэтому с целью ликвидации этих причин, А. И. Дидебулидзе с одной стороны разворачивает большую работу, совместно с В. И. Кипшидзе, по созданию технической терминологии и издательства технической литературы на грузинском языке, а с другой стороны ставит вопрос об открытии, параллельно с русским сектором, грузинского сектора. Однако это стремление А. И. Дидебулидзе не получило поддержки как со стороны профессорско-преподавательского состава ТГПИ, так и со стороны меньшевитского правительства. После установления Советской власти в Грузии,

вопрос о преподавании на грузинском языке был одобрен Наркомпросом республики. В 1923 г. он оставляет ТГПИ и полностью переходит на работу в ТГУ.

Тбилисский государственный университет, как известно, был открыт в январе 1918 г., и к началу работы А. И. Дидебулидзе, включал физико-математический и врачебный (медицинский) факультеты и факультет естественных наук, куда входило агрономическое отделение, выделенное в 1921 г. в самостоятельный факультет. Назревал вопрос об открытии Политехнического факультета.

В 1917 г. инициативная группа грузинских инженеров в Тифлисе основала «Грузинское техническое общество», на заседании которого широко обсуждались и рассматривались различные проблемы по многим отраслям техники и промышленности, связанных с развитием производительных сил республики. По инициативе общества был составлен и издан первый русско-грузинский технический словарь и было организовано издание первого грузинского технического журнала «Техника да цховреба». Значительную роль сыграло общество также в деле основания и руководства средними и высшими техническими учебными заведениями.

Естественно, что общество не могло обойти вопроса о подготовке инженеров в Грузии. Уже в постановлениях правления общества в июле 1920 г. и в последующем имеются указания о необходимости создания при ТГУ Политехнического или Инженерного факультета.

А. И. Дидебулидзе был активным членом технического общества и единственным инженером-представителем технической интеллигенции, который входил в Совет профессоров университета. Совет профессоров ТГУ в начале декабря 1920 г., выносит постановление об избрании комиссии в составе профессоров И. А. Джавахишвили, А. М. Размадзе, А. И. Дидебулидзе и А. Н. Джавахишвили, которой поручается изучение вопроса об организации при ТГУ факультета технических знаний. На заседании правления ТГУ от 10 января 1921 г. был заслушан доклад комиссии и было вынесено постановление об организации в ТГУ технического факультета. Для составления учебных планов и решения вопросов, связанных с организацией нового факультета, была выделена комиссия в составе:

профессоров А. И. Дидебулидзе, А. М. Размадзе, А. И. Бенашвили, Я. П. Мосешвили, Н. И. Мухелишвили и Л. С. Лейбензона, с правом кооптации в комиссию необходимых лиц. А. И. Дидебулидзе сыграл главную роль в организации Политехнического факультета и был связывающим лицом между ТГУ и правлением технического общества. К работе в комиссии по составлению учебных планов А. И. Дидебулидзе привлекает наиболее активных и опытных инженеров из общества.

После установления Советской власти в Грузии беспрепятственно и быстро решаются вопросы высшего образования, и уже к концу 1921 г. имеется указание от правительства об организации Политехнического факультета.

В ноябре 1921 г. Совет профессоров ТГУ заслушал работу, проделанную выделенной комиссией, и постановил организовать технический факультет в университете. Для разработки вопросов, связанных с организацией Политехнического факультета, была выбрана комиссия из тех профессоров, которые должны были читать лекции по общим дисциплинам. Созыв комиссии был поручен А. И. Дидебулидзе, который для работы в комиссии ввел из технического общества Г. Курдиани, И. С. Вацадзе, В. М. Какабадзе, Л. Н. Диасамидзе, Г. К. Гедеванишвили, Н. Гварамадзе, которые в дальнейшем были ведущими работниками факультета и заведующими кафедрами.

30 декабря 1921 г. А. И. Дидебулидзе доложил Совету ТГУ рекомендации комиссии по организации факультета. Совет полностью одобрил работу комиссии и постановил: организовать при университете Политехнический факультет с тремя отделениями: строительным, механическим и горным, с тремя специальностями по каждому отделению. В январе 1922 г. был проведен набор студентов и начаты занятия. Первым деканом Политехнического факультета в мае 1922 г. был утвержден А. И. Дидебулидзе, который в этой должности состоял до 1926 г.

С января 1923 г. до конца 1924 г. А. И. Дидебулидзе являлся директором Тбилисской геофизической обсерватории, где восстановил и расширил метеорологическую сеть Грузии, наладил работу магнитной обсерватории в Карсани и подготовил для нее обслуживающий технический персонал, восста-

новил издание бюллетеней обсерватории. Реорганизована была вся работа обсерватории составлены были синоптические карты, проводилось прогнозирование погоды, налажена служба точного времени и др.

Сознавая важность геофизических исследований главного Кавказского хребта, А. И. Дидебулидзе организует в августе 1923 года первую экспедицию на гору Казбек в составе 18 человек. На вершину поднялись 14 человек, в числе которых была одна женщина. Экспедиция по дороге производила непрерывные измерения давления, температуры, высоты, влажности. Были изучены метеорологические условия горы Казбека, снята была карта северной части горы Казбека, с Девдоракским и Чатским ледниками, карта самой горы Казбек и точно определена ее высота (5038 м); карты снимались топографами Кавтарадзе и Цхакая. Вторая геофизическая экспедиция на гору Казбек была снаряжена летом 1925 г. в составе 6 человек, по-новому открытому А. И. Дидебулидзе пути, а именно по Гергетскому леднику. На вершине горы была установлена метеорологическая будка с минимальными и максимальными термометрами. Результаты первой экспедиции были опубликованы в Известиях Грузинского географического общества, № 1, 1924. За эти экспедиции в 1936 г. он был награжден грамотой альпиниста СССР первого разряда.

А. И. Дидебулидзе изучает мешающее действие электромагнитного поля ЗАГЭСа на приборы геомагнитной обсерватории в Карсани, о котором докладывает на научном совете Главной геофизической обсерватории РСФСР в мае 1927 г. в г. Ленинграде. Статья «Мешающие действия токов ЗАГЭСа на приборы магнитной обсерватории в Карсани» на грузинском и русском языках была опубликована Геофизической обсерваторией Грузии в 1927 г.

На А. И. Дидебулидзе, как первого декана Политехнического факультета ТГУ, легла большая и ответственная работа по организации учебного процесса, организации лабораторий, оснащения их приборами и инвентарем, составления и издания программ, учебных пособий и учебников, разработки терминологии на грузинском языке и др. Он за помощью обращается к правительству и промышленным предприятиям и, в частности, к экспортной компании Чиатурского марганца

«Чемо», письмо к которой, он заканчивал словами: «Оказание помощи Политехническому факультету, когда он находится в затруднительном положении, такое большое дело, что Грузинский народ этого не забудет и высоко оценит». Последовавшая за этим обращением помощь, позволила организовать электрометрическую лабораторию, лабораторию по испытанию строительных материалов и электрических машин, коллекции по геологии и минералогии и др. Большую помощь в этом деле факультету оказывали студенты.

В 1924 г. по инициативе декана факультета А. И. Дидебулидзе была организована Техническая секция студентов, располагавшая монтажным бюро и проектным, строительным, радио и другими отделениями. На полученные доходы Техническая секция открыла литографию, типографию и до 1928 г. издала учебные планы, программы по производственной практике, учебники на родном языке по сопротивлению материалов, графостатике, теоретической механике (Н. И. Мухелишвили), начертательной геометрии (Г. Н. Николадзе и др.). В Технической секции большую активность проявили и помощь оказывали А. И. Дидебулидзе студенты В. Ф. Абашидзе, А. Б. Джапаридзе (известный альпинист), Г. Рухадзе, С. Чихелидзе, Г. Церетели, И. К. Гамбашидзе, И. Брегвадзе и др.

Большое внимание уделял А. И. Дидебулидзе разработке грузинской научной технической терминологии. В результате четырехлетней работы, в 1928 году Госиздатом Грузии была издана Грузинская терминология по физике и электротехнике (176 стр.). В этом деле ему помогли ассистенты кафедры физики ТГУ М. Нодия, В. Кипшидзе и И. Лукашвили.

А. И. Дидебулидзе является автором первых книг на грузинском языке по теоретическим основам электротехники и электрическим измерениям. В 1928 г. появляется его книга «Теоретические основы электротехники» (т. I, 240 стр.), а в 1929 г. монография — «Электро и магнитометрия» (707 стр.), которая является энциклопедией по измерительной технике, где приведены все известные методы измерений электрических и магнитных величин к периоду, когда составлялась монография, с указанием литературы по каждому параграфу. Эти книги являлись для студентов основой для изучения специальных дисциплин по электротехнике.

С 1 сентября 1928 г. в результате объединения Политехнического факультета ТГУ и Тифлисского политехнического института им. В. И. Ленина (русского) организуется Грузинский государственный политехнический институт им. В. И. Ленина с грузинским и русским секторами, куда переходит на работу А. И. Дидебулидзе, и где в 1928 г. организывает кафедру Общей и теоретической электротехники, бессменным руководителем которой являлся до конца своей жизни.

С 1932 г. по 1938 г. А. И. Дидебулидзе руководил кафедрой Теоретических основ электротехники в Закавказском институте инженеров электросвязи, где им в 1933 г. для студентов были изданы «Векторный анализ и теория кривых», «Теория погрешностей» и «Краткий курс электро и магнитометрии» на русском языке.

В 1936 г. организовал и по 1946 г. руководил кафедрой Электрификации сельского хозяйства в Грузинском сельскохозяйственном институте.

Во всех организованных и руководимых им кафедрах он создавал учебные лаборатории и необходимое внимание уделял демонстрациям опытов, наглядных пособий, макетов, характеристик устройств.

Значительную часть своей научной деятельности А. И. Дидебулидзе посвятил разработке и исследованию вопросов связанных с развитием, механизацией и электрификацией технологических процессов сельскохозяйственного производства и поиску путей повышения ее эффективности. Как было отмечено, еще в 1911—1912 гг. им были проведены эксперименты по электрокультуре растений. В этот же период им были начаты исследования по изотермическому аккумулятору тепла, основанному на выделении энергии при фазовых изменениях в расплавах солей при кристаллизации, который был предназначен для инкубационных камер в птицеводстве, обогреваемых электрической или солнечной энергией, для поддержания заданной температуры на время отключения основного источника. Эти исследования были закончены позднее, и в начале 1933 г. было выдано ему авторское свидетельство.

В 1929 г. А. И. Дидебулидзе совместно с известным ученым, механизатором сельского хозяйства К. М. Амираджиби и инж. В. Д. Манвелидзе начинают научно-исследовательскую

работу и конструкторскую разработку по созданию первого в СССР электротрактора с кабельным питанием, который был к началу 1931 г. создан на базе колесного трактора типа «Фордзон». В мае этого же года трактор прошел успешно испытания. Именно этот трактор послужил стимулом для развития научно-исследовательских работ по созданию мобильных электрофицированных машин для сельского хозяйства и создания в Грузии научных учреждений, в области механизации и электрификации технологических процессов сельского хозяйства.

В начале 1931 г. в Тифлисе был создан Закавказский филиал Всесоюзного научно-исследовательского института электрификации сельского хозяйства (ЗакВИЭСХ), заместителем директора и научным руководителем которого до конца 1936 г. состоял А. И. Дидебулидзе. В этом институте им были продолжены работы по электротрактору, и в 1936 г. совместно с К. М. Амираджиби был создан гусеничный электротрактор, испытания которого также дали положительные результаты.

Насколько важными и актуальными были работы проведенные А. И. Дидебулидзе и К. М. Амираджиби видно из следующего.

В журнале «Вопросы экономики», № 5, 1948, стр. 147, В. В. Мацкевич, министр сельского хозяйства СССР, в статье «О технической базе сельского хозяйства в период перехода от социализма к коммунизму» писал, что «Именно советской науке и технике по праву принадлежит первое место в создании электротрактора. Опыты по электропахоте, начатые по инициативе В. И. Ленина в 1920 г., систематически продолжались. В 1930 г. Дидебулидзе и Амираджиби сконструировали первый советский электротрактор. Над его усовершенствованием в течение более десятилетия работали сотрудники ВИМЭ — инженеры Листов и Стеценко. В настоящее время СССР имеет самую совершенную конструкцию электротрактора, обладающую рядом преимуществ по сравнению с тепловыми тракторами».

В 1933 г. А. И. Дидебулидзе предложена и разработана простая конструкция дальнеструйной дождевальной насадки, поливавшая с одной позиции половину га. В последующие 1934—1940 гг., продолжая дальнейшие работы по совершенст-

вованию этих насадок в направлении увеличения их радиуса действия и равномерности покрытия орошаемой площади, он проводит большие исследования по разработке теории дальне-струйного дождевания и дождевальной насадки. В 1940 г. под его руководством был создан первый в СССР дальне-струйный дождевальный агрегат на базе трактора ЧТЗ. Исследованиями в этом направлении он непрерывно занимался до 1951 года, которые отражены в ряде опубликованных статей. Показано, что для механического дождевания, выходящая из сопла струя должна быть гидравлически чистой без внутренних вихрей, разбрызгивание же достигается при определенной скорости вылета струи, для чего более целесообразно применять в дождевальных насадках крутоконическое сопло, а не слабokonическое.

В области сельского хозяйства надо отметить также работу А. И. Дидебулидзе «Теория градообразовательных процессов», опубликованную в 1936 г., в которой дается обоснованная теория градообразовательных процессов.

А. И. Дидебулидзе непрерывно занимался и вел исследования по научной фотографии: фотографированию палимпсестов, цветной фотографии, объемному кино, фототипии и фотокриминалистике. Все эти исследования проводил с объектами предоставляемыми ему проф. И. А. Джавахишвили и проф. С. Н. Джанашия (фоторепродукция палимпсестов), проф. Г. М. Мухадзе, М. М. Асатиани в части фотодиагностики заболеваний, следственные органы — по фотокриминалистике и т. д. В результате этих исследований им написана монография «Фоторепродукция невидимого» (356 стр., 1948 г.), в которой дан подробный и систематический обзор всех существующих и ряд новых, разработанных им методов, для выявления скрытого или вытравленного письма, иконописи, фресок и картин.

В 1943 г. им выпущена книга (156 стр.), посвященная теории и практике светомаскировки.

Много внимания и энергии уделял А. И. Дидебулидзе вопросам развития энергетики Грузии, воспитанию инженерных и научных кадров по электроэнергетике. Еще в 1922г., в связи со строительством ЗАГЭСа, он принимает участие в технической комиссии для рассмотрения и дачи заключения по предложениям иностранных фирм на поставку электромеханическо-

го оборудования, и также общему пересмотру проекта станции. В последующие годы он привлекается и принимает участие в различных комиссиях по вопросам, связанных со строительством, развитием и эксплуатацией электроэнергетических объектов республики.

В период строительства ЗАГЭСа (1922—1927 гг.), по поручению Технического общества Грузии, А. И. Дидебулидзе был составлен проект 6 кВ кабельной и низковольтной распределительной сети г. Тифлиса, с учетом развития населения города и его промышленности на перспективу в 10 лет. Проект был рассмотрен, обсужден и одобрен на заседании Технического общества. В дальнейшем, в 1928—1930 гг. он продолжал заниматься этим вопросом в коммунальном отделе Тбилгорисполкома. В 1928 г. им был составлен проект преобразовательной подстанции и электрификации Госкинпрома Грузии.

А. И. Дидебулидзе, как декан Политехнического факультета ТГУ, еще в 1924—1928 гг. вовлекает секцию студентов в работы по проектированию и монтажу электрического освещения в квартирах населения и электрификации промышленных объектов г. Тифлиса, связанных с подготовкой к приему электрической энергии от ЗАГЭСа.

За период 1935—1950 гг. А. И. Дидебулидзе опубликованы ряд статей и сделаны доклады на научных конференциях, касающихся состояния, достижений и ближайших перспектив развития электроэнергетики Грузии.

В 1940 г. А. И. Дидебулидзе защитил диссертацию на степень доктора технических наук на тему «Теория дальноструйных дождевателей и дождевательных установок» на совете Грузинского сельскохозяйственного института.

Большой вклад внес А. И. Дидебулидзе по воспитанию и подготовке молодого поколения инженеров электриков для нашей республики. После возвращения в 1919 г. в Грузию непрерывно работал в высших учебных заведениях: руководил кафедрой физики в ТГУ (1919—1933 гг.), организовал и был зав. кафедрой Общей и теоретической электротехники Грузинского политехнического института им. В. И. Ленина (1928 — 1951 гг.), зав. кафедрой Теоретической электротехники Закавказского института инженеров электросвязи (1932—1936 гг.) и зав. кафедрой Электрификации сельского хозяйства Грузинско-

го сельскохозяйственного института (1936—1945 гг.). На этих кафедрах он читал лекции по общей и экспериментальной физике, теоретическим основам электротехники, общей электротехнике, электрическим измерениям, светотехнике, электрификации сельского хозяйства и электропривод в сельском хозяйстве. Характерным для А. И. Дидебулидзе было ясное и четкое изложение сущности физических явлений, использование во время лекции наглядных пособий и технических средств обучения, проведение демонстрации явлений и экспериментов. Обладал большим искусством экспериментатора, постановки и проведения лабораторных работ. Им были выпущены первые учебники и учебные пособия по электротехнике и электрическим измерениям, терминология по физике и электротехнике.

Неоценимая работа А. И. Дидебулидзе в деле подготовки первых молодых научных работников для вузов нашей республики по электротехнике. Под его научным руководством подготовлены до 20 кандидатов наук и несколько докторов наук.

А. И. Дидебулидзе все время поддерживал тесную связь с проектными организациями и промышленными предприятиями, оказывал им техническую и научную помощь. Так, например, им составлен акустический расчет и проект большого зала Госконсерватории (1940 г.), разработано мероприятие по борьбе с радиопомехами в г. Тбилиси (1928 г.), консультировал перевод кинотеатров на звуковое кино (1932—1936 гг.), проводил экспертизу проектов по некоторым объектам гидростроительства (1944 г.), консультировал работы по уменьшению потерь электроэнергии на промпредприятиях (1941—1950 гг.) и др.

А. И. Дидебулидзе вел активную общественную работу. Состоял членом президиума Технического общества Грузии со дня его основания (1924 г.), избирался членом всех Всесоюзных электротехнических съездов, был членом президиума Общества изобретателей Грузии (1933 г.), с 1940 года состоял бессменным председателем президиума Грузинского отделения Всесоюзного научного инженерно-технического общества энергетики и электрификации (ВНИТОЭЭ), избирался депутатом Тбилисского городского совета (1936 г.), состоял членом науч-

ных советов ряда научно-исследовательских и учебных институтов и т. д.

Постановлением Верховного Совета Грузинской ССР от 24.02.1941 года за выдающиеся заслуги в области хозяйственного и культурного строительства ему присуждается звание заслуженного деятеля науки и техники.

В 1944 г. А. И. Дидебулидзе избирается действительным членом Академии наук Грузинской ССР. В 1946—1951 гг. состоял директором Энергетического института АН ГССР, которому в 1951 году постановлением Президиума Верховного Совета ГССР было присвоено его имя.

А. И. Дидебулидзе был членом КПСС с 1947 г. Награжден был орденом Ленина, двумя орденами Трудового Красного Знамени и двумя медалями.

Скончался А. И. Дидебулидзе 18 апреля 1951 г. в г. Тбилиси.

А. Котия

ALEXANDER I. DIDEBULIDZE

(A Short Survey of his Life, Scientific and Social Activities)

Alexander I. Didebulidze, an outstanding scientist and social activist, is one of those Soviet specialists in science and engineering who laid the foundation of higher technical education in Georgia and greatly contributed to the introduction and further development of separate technical disciplines in this Republic. He is the founder of the electrical engineering school in Georgia, and his first publications in this line of knowledge came out as far back as in 1910—1912. A scientist whose interests encompassed many fields of research, a prominent public figure and an able organizer, he made a sizable contribution to many branches of electric engineering and allied disciplines.

A. I. Didebulidze was born on Dec. 14 (24), 1882 into the family of a teacher at the Tbilisi Military School. His mother (née Sul Khanishvili) was a daughter of a well-known Georgian composer, A. Sul Khanishvili, and taught music and singing. A. I. Didebulidze received his initial education at home, and in September 1894 he entered the Tiflis professional school, completing the course in 1903. In the same year he entered the mechanical department of the Polytechnical Institute in Riga which he graduated with honours in May, 1911, qualifying as a design engineer in hydropower engineering technology.

A. I. Didebulidze began as a teacher and researcher as early as in his student years: in 1909 he was appointed second assistant at the faculty of electrical engineering of the Riga Polytechnical Institute, under Prof. N. M. Ozmidov. In 1910 he was elected assistant and in 1915, Assistant Professor (Docent); he delivered lectures in electrical engineering, telephony, telegraphy and radiotelegraphy. Along with that he taught physics, mathematics and cosmography at the Riga

professional school and at a girls' school, gave lectures and headed an electrotechnical laboratory at Prof. M. N. Berlov's private technical school.

At the same time, he was engaged in a lot of practical engineering assignments. During 1911—1914 he designed and supervised the fitting of electric lighting in the Institute building, drafted a lighting design of the town of Mitava, was a consulting engineer for some electrical engineering companies (Hartman-Brown, Volta, Tungstroem), assisted design work at the Pierwitz turbine-building plant and ran an electrical engineering contracting business of his own in Riga.

In 1910 he published his first research paper where he offered a new method of calculation in the design of Francis turbine rotor blade; he had previously reported it to a session of the Riga Engineering Association, which approved its publication.

1912 saw the publication of his paper (in the „Electricity“ journal) of an original graphic method allowing to determine the total resistance in shunt resistances.

While still a student, A. I. Didebulidze was quite carried away by the theory and practice of photography which kept his attention till his dying day. In 1908 he was elected editor of the „Fotograficheskiye Novosti“ (Photography News) journal in Riga, and in 1913—1914 and in 1915 he published his „Optical Sensibilizers in Photographic Emulsions“ and „Silver-Salt-Based Colour Photography“ (Part I, the Lippmann interference method) where, proceeding from experimental results, he concluded that in case of fine grain it was possible to essentially increase the sensitivity of emulsion by adding such physical sensibilizers as aniline dye, colloid silver and zeculine and to enhance the brightness and purity of colours in colour photography by applying the Lippmann technique.

In 1906 he set up a students' Technical Association in Riga and was elected its chairman, while in 1907—1909 he presided over the local musical society.

In 1913 A. I. Didebulidze reported to the 13th Congress of Russian Naturalists and Physicians the results of his research during two preceding years on „The Electroculture of Plants and Animals“; the paper, published in the Proceedings of the Congress, revealed that an electric field accelerates the growth of plants and increases their content of sugar and their ultimate yield at harvest

time; also, that plants can grow in artificial light quite as well as they do in natural lighting.

In 1912—1913 A. I. Didebulidze invented and developed a new type of thermocouple and obtained a patent for it; a relevant report had been made to the 7th Electrotechnical Congress in Moscow. That thermocouple was based on coating one metal with another.

In 1915, after the Polytechnical Institute had been evacuated from Riga, A. I. Didebulidze moved to Moscow where he lectured on electrical engineering at the Industrial School, at the Shanyavsky People's University and headed an electrotechnical laboratory at the Moscow technical school. During his short stay in Kaluga where the Polytechnical Institute had been evacuated from Riga in 1915, A. I. Didebulidze met C. E. Tsiolkovsky and together with him delivered a series of public lectures there.

In September 1916, A. I. Didebulidze was drafted into the Army and was soon appointed Ordnance Director in Odessa; later he was put in charge of the technical department, managing the manufacture of ammunition in Odessa district and controlling over 100 factories and plants (the Wharves and the works belonging to Gen, Jacquot, Dubinin and other enterprises).

In 1917 the Russian Engineering Society authorized him to set up and head short-term courses to train army photographers in Odessa.

After the establishment of the Soviet Power in Odessa, A. I. Didebulidze was co-opted member of the Executive Committee of the Soviet of Deputies of the Rumanian front, the Black Sea navy and the Odessa garrison (RUMCHEROD) (1918); he was also charged with the task of converting ordnance factories to manufacture goods needed in peace time, which he did within several months' time. At this stage he suggested, developed and introduced a new type of lathe tools that did not require reforging, its advantage being that reforging is a wasteful process resulting in ruining a lot of high-grade tool steel. He wrote a special article on this problem and published it in Odessa in 1918.

During his stay in Odessa (1916—1919), A. I. Didebulidze devoted a great deal of attention to organizing higher technical education and was one of the founders of a polytechnical institute in Odessa (1917), where he was elected assistant professor and sec-

retary of the mechanical engineering department (1918); in April 1919 he was given a professorship at the theoretical engineering department. While in Odessa, A. I. Didebulidze maintained close contacts with some famous scientists also residing there during this period: L. I. Mandelstamm, N. D. Papaleki, Ch. Clarke and K. S. Zavriyev.

The work A. I. Didebulidze did at the Odessa Polytechnical Institute won him universal recognition and respect. In a message sent to him in August 1919, Charles Clarke, Head of the Institute's Engineering Department, expressed his regret that A. I. Didebulidze had left Odessa for Georgia; describing him as one of the best teachers of electrical engineering, he informed him that the Department, at a special session, had adopted a resolution tendering A. I. Didebulidze profound gratitude for all the work he had done there. The message ends as follows: „You have been one of the most vigorous initiators and spared no effort in setting up a Polytechnical Institute in Odessa and later put all your heart and vigour into routine work of the Institute in strenuous times of political crises. You have done a lot of work in setting up and equipping our electrical engineering laboratory, as well as the whole Institute, thus ensuring its active functioning“.

In 1912 A. I. Didebulidze reported to the Riga Engineering Association about a special device he had developed and a method involving this device in testing galvanic elements; later he included this report into his monograph „Electro and Magnetometry“ (Tbilisi, 1929) and in 1917 he finished another work concerning the enhancement of contrasts while photographing faded or bleached manuscripts, which appeared in the „Annals of Tbilisi University“ 1923.

In May 1919 A. I. Didebulidze was invited to teach at the newly-opened Tbilisi University where he was elected to a professorship and head of the Experimental Physics Department, which post he held till October 1933.

While working at the University, A. I. Didebulidze devoted considerable attention to selecting most promising graduates with a view to training them for research in physics. Thus, such outstanding future scientists as M. Mirianashvili, V. Mamasakhlishov, I. Kvartskhava, D. Gogoberidze and others were offered a post-

graduate course and the University deputed them to large research centres of this country; later they won renown in science and some of them returned to the University to head some of its departments.

In 1917 Tbilisi had a Polytechnical Institute of its own, incorporating the departments of agriculture, economics, mechanical engineering and civil engineering; A. I. Didebulidze was offered a professorship at the physics department and appointed Dean of the mechanical engineering department; subsequently (in April 1920) he was elected acting Rector of the Institute.

It should be mentioned that, unlike the University where all teaching was done in Georgian, the Polytechnical Institute had adopted the Russian language as the medium of instruction; this circumstance hindered, in some measure, training national specialists in engineering. One of the most essential reasons of this, as the Institute teachers put it, was the absence of technical terminology and relevant literature in the Georgian language. Therefore, A. I. Didebulidze, together with V. I. Kipshidze, on the one hand, set out to create Georgian technical terminology and arranged for the publication of technical literature in Georgian; on the other hand, he did his best to make evident the necessity of opening a Georgian section of the Institute to work parallel with the existing Russian one. However, this idea did not raise any enthusiasm and was ultimately discouraged by both the professors teaching at the Institute and then the Menshevik Government. After the establishment of Soviet Power, the newly-formed Ministry of Education of the Republic, ruled that the Georgian language be used as the medium of instruction at the Polytechnical Institute. In 1923 A. I. Didebulidze took a full-time job at Tbilisi University.

As is known, Tbilisi University was founded in January 1918, and by the time A. I. Didebulidze joined it, there were already the physics and mathematics department, medical department and the natural sciences department which incorporated the Division of Agronomy that in 1921 branched out as a separate department. The time was ripe for opening a Polytechnical Department.

In 1917 an initiative group of Georgian engineers founded a Georgian Technical Association whose sessions discussed various problems in many spheres of engineering and industry connected

with the development of the production forces of the Republic. It was on the initiative of this Association that the first Russian-Georgian Technical Dictionary was compiled and published, and the first Georgian technical journal „Tekhnika da Tskhovreba“ was founded. The Association made a significant contribution to the founding and running of secondary and higher technical educational establishments.

Naturally, the Association could not ignore the problem of training engineers for Georgia. In the resolution of the Association Board taken in July 1920 and later, we find indications to the necessity of setting up a polytechnical or engineering department at the University.

A. I. Didebulidze was an activist of the Engineering Association and the only representative of technical intelligentsia on the Academic Board of the University. At the beginning of December 1920 this Board ruled that a special commission be set up (Professors I. A. Javakhishvili, A. M. Razmadze, A. I. Didebulidze and A. N. Javakhishvili) to study the feasibility of establishing at the University a special engineering department. On January 10, 1921, the Commission made a relevant report and the Board ruled that an Engineering Department be set up at the University. Another commission was appointed (Professors A. I. Didebulidze, A. M. Razmadze, A. I. Benashvili, I. P. Moseshvili, N. I. Muskhelishvili and L. S. Leibenzon) and charged with compiling curricula and dealing with all the problems concerning the organization of the new department. This commission was authorized to co-opt anyone who could be instrumental in this work. A. I. Didebulidze was the key man in all these activities; he maintained contacts with the Engineering Association and engaged many prominent and experienced engineers in the compilation of the curricula for the newly-organized department.

The establishment of Soviet power greatly furthered the solution of various problems related to higher education and at the end of 1921 the Government issued a decree officially opening a Polytechnical Department at the University.

In November 1921 the Academic Board of Tbilisi University heard the report of a special commission describing the work it had done and ruled that an Engineering Department be set up at the University. Three professors were charged with supervising organi-

zational problems; the same professors were to deliver lectures in general technical subjects.

A. I. Didebulidze headed this work and invited Professors G. Kurdiani, I. S. Vasadze, V. M. Kakabadze, L. N. Diasamidze, G. K. Gedevanishvili, N. Gvaramadze from the Engineering Association to participate in the teaching process at the new department. Later these men came to the fore and gave momentum to all the activities at the department as heads of various faculties.

On Dec. 30, 1921, A. I. Didebulidze reported to the University Board the recommendations of the above commission concerning the preparatory organizational efforts. The Board unanimously approved of the results of this work and ruled that a Polytechnical Department be set up at the University with three faculties: civil engineering, mechanical engineering and mining engineering. In January 1922, A. I. Didebulidze was appointed the first Dean of the newly-organized department and continued at this post till 1926.

From January 1923 till the end of 1924, A. I. Didebulidze was director of Tbilisi Geophysical Observatory and essentially expanded the meteorological network of Georgia; he also saw to the improvement and streamlining of the work of the terrestrial magnetism observatory at Karsani, trained adequate personnel to run it and resumed publication of its bulletin which had been discontinued; the whole work of the observatory was reorganized under him: weather charts were drawn and weather forecasts began to be released regularly, precise time service was initiated, etc.

Fully realizing the importance of geophysical research in the Greater Caucasus, A. I. Didebulidze organized, in August 1923, the first expedition to climb Mt. Kazbek. Out of eighteen participants, fourteen reached the summit of this mountain, one woman among them. During the climb the expedition carried out various observations, measuring the temperature, altitude, humidity. Ultimately, the expedition succeeded in studying the meteorological conditions of Mt. Kazbek, mapped its northern slope with the Devdorak and Chat glaciers, then mapped the entire mountain and its spurs and measured the precise elevation of the peak: 5,038 metres above sea level; this work was largely done by the topographers Kavtaradze and Tskhakaya. The second geophysical expedition ascended the mountain in the summer of 1925; its six members went up there

following the way discovered by A. I. Didebulidze—namely, over the Gergeti glacier. They set a meteorological booth housing maximum and minimum thermometers at the very summit of the mountain. The results of the first expedition were published in the Bulletin of the Georgian Geographic Society, No. 1, 1924. For participation in these expeditions A. I. Didebulidze was awarded an honorary diploma „USSR Alpinist, 1st Class“.

A. I. Didebulidze studied the nature of disturbances created by the ZAHES hydropower station and impeding the work of the geomagnetic observatory at Karsani. In May, 1927, he reported his findings and recommendations to the Scientific Board of the head geomagnetic observatory of the Russian Federation in Leningrad. In the same year his paper „Disturbances Caused by the Electric Current Generated by the ZAHES Hydropower Station and Distorting the Instrument Readings at the Geomagnetic Observatory at Karsani“ was published in the Georgian and Russian languages by the Geomagnetic Observatory of the Georgian SSR.

In his capacity as Dean of the Polytechnical Department of Tbilisi University, A. I. Didebulidze undertook voluminous as well as responsible work in the line of organizing and setting in motion the process of instruction, compiling and publishing curricula, textbooks and various aids, creating relevant technical terminology in the Georgian language, setting up laboratories and equipping them with the necessary instruments and devices, etc. He seeks the assistance of the Government and industrial enterprises, particularly that of the „Chemo“ manganese exporting company; his letter to this company ends as follows: „Now that the Polytechnical Department is in such strained circumstances, your assistance and support of this new cause will be highly appreciated by the Georgian people who will never forget your generous contribution to this noble cause“. The contribution which followed helped the Department set up an electrometric laboratory and another one for testing building materials and electric machinery, as well as starting geological and mineralogical collections, etc. A great deal of work was done by students.

In 1924, on the initiative of A. I. Didebulidze as the Dean of the Department, a special Technical Section was organized by enthusiastic students. The Section soon branched into design and assembly, civil engineering and other subsections which under-

took various commissions on commercial basis. When income started flowing in, the Technical Section opened a lithograph press and a printshop, and in 1928 published curricula, industrial practice schedules for students, text-books (in Georgian) on strength of materials, graphostatics, theoretical mechanics (written by G. N. Muskhelishvili), descriptive geometry (written by G. N. Nikoladze et al.). Among activists of the Technical Section were such students as A. F. Abashidze, A. B. Japaridze (a famous mountain climber), G. Rukhadze, S. Chikhelidze, G. Tsereteli, I. K. Gambashidze, I. Bregvadze and others.

A. I. Didebulidze attached great importance to developing scientific technical terminology in the Georgian language. In 1928 the State Publishing House of the Georgian SSR put out a 176-page collection of terms in physics and electrical engineering—the result of four years of work done by A. I. Didebulidze together with M. Nodia, V. Kipshidze and I. Lukashvili.

A. I. Didebulidze is the author of the first books in the Georgian language on the theoretical principles of electric engineering and electric metrology. 1928 saw the publication of the first volume of his „Theoretical Principles of Electric Engineering“, (vol. 1, 240 pages), and the following year he published his monograph „Electric and Magnetic Metrology“ (707 pages) which is a virtual encyclopaedia of measuring technology describing all the then existing methods of measuring electric and magnetic values; each such description carried a full list of references arranged item-wise. These books became indispensable for students engaged in studying the specificities of electrical engineering.

On Sept. 1, 1928, the Polytechnical Department of Tbilisi University and the V. I. Lenin Polytechnical Institute of Tiflis which the Russian language as the instruction medium merged into what became the V. I. Lenin Georgian Polytechnical Institute with a Russian and a Georgian sections; A. I. Didebulidze obtained a transfer to work there and in 1928 itself immediately set up a faculty of general and theoretical electrical engineering whose activities he directed ever since and to the end of his life.

From 1932 till 1938 A. I. Didebulidze was head of the Theoretical Principles of Electrical Engineering Department at the Transcaucasian Institute of Electric Communications where he published (in 1933) „Vector Analysis and the Theory of Curves“,

„Theory of Errors“ and „A Concise Course of Electro- and Magnetometry“ (in Russian) for the benefit of students.

In 1936 A. I. Didebulidze set up a faculty of electrification of agriculture at the Georgian Agricultural Institute, remaining at the head of this faculty till 1946.

Whenever and wherever A. I. Didebulidze set up a new department he immediately and unfailingly had relevant laboratories properly equipped to provide for adequate experiments, visual aids, etc.

A. I. Didebulidze devoted a great deal of attention and effort to investigation of problems connected with the development, mechanization and electrification of technological processes involved in agricultural production, as well as to seeking ways to enhance its efficiency. As mentioned above, back in 1911—1912 A. I. Didebulidze carried out some experiments in the electroculture of plants. At the same period he started investigations into the isometric accumulation of heat, based on release of energy during phase changes in salt melts in the process of crystallization; this heat accumulator was meant for incubators on poultry farms (normally kept warm by electric or solar energy) to maintain the temperature at the required level when the main source of energy is switched off. He finished this work much later and in 1933 received a patent certifying his authorship.

In 1929 A. I. Didebulidze together with K. M. Amirajibi, a famous scientist advocating the introduction of mechanization in agricultural work, and engineer V. D. Manvelidze began a joint project—designing and building an electrically operated cable tractor, and by the beginning of 1931 this tractor was built on the basis of a „Fordson“ wheel, tractor. In May this tractor was thoroughly and successfully tested; it was just this tractor that gave impetus to further research aimed at creating electrically operated machinery and mechanisms for Georgia's agriculture and at setting up relevant scientific centres to function in the sphere of mechanization and electrification of technological processes in agriculture.

At the beginning of 1931 a Transcaucasian Branch of the All-Union Research Institute of Electrification of Agriculture was set up in Tiflis, and A. I. Didebulidze was its deputy director until the end of 1936. At this affiliation he continued his work on the

caterpillar tractor and in 1936, together with K. M. Amirajibi completed the machine; it passed all the tests successfully.

The importance of the work carried out jointly by A. I. Didebulidze and K. M. Amirajibi is evidenced by V. V. Matskevich, USSR Minister of Agriculture, who, in his article „On the Technical Basis of Agriculture during the Period of Transition from Socialism to Communism“ („Voprosi Ekonomiki“ /Problems of Economics/ No. 5, 1948, p. 147) said that „Soviet science and engineering have every right to claim priority in designing and building an electric tractor. Experimental ploughing with the help of an electrically operated tractor, initiated by V. I. Lenin in 1920, was never given up. In 1930 Didebulidze and Amirajibi designed the first Soviet electric tractor, and engineers Listov and Stetsenko spent over a decade improving and perfecting its design. At present the USSR possesses the most perfect variant of an electric tractor which has a number of advantages over conventional tractors“.

In 1933, A. I. Didebulidze developed a fairly simple design of an overhead sprinkling nozzle which, having been once positioned, could irrigate half a hectare. Later on, in 1934—1940, while continuing to improve this device aiming at increasing the radius and the uniform distribution of the water over the entire area to be irrigated, he did a great deal of research into the theory of jet, particularly applied to sprinkling, which ultimately resulted in the improvement of the nozzle itself. In 1940 he supervised the building of a special sprinkling device mounted on a ChTZ tractor. He continued research in this field until 1951, which is reflected in a number of relevant publications. It was indicated that in mechanical sprinkling the jet gushing out of the nozzle must be hydraulically pure without interior whirls within the jet. The spraying takes place at a certain velocity of the water leaving the nozzle; therefore, it is more expedient to use a blunt-coned nozzle in preference to all others.

As far as agriculture is concerned, A. I. Didebulidze's „Theory of Hail Forming Processes“ is noteworthy; published in 1936, it gave scientific explanation of the formation of hail.

A. I. Didebulidze was constantly engaged in scientific photography: photographing palimpsests, colour photography, 3-D cinema, phototype and forensic photography. He did all his research with the objects offered by Prof. I. A. Javakhishvili and Prof.

S. N. Janashia (photoreproduction of palimpsests), Prof. G. M. Mukhadze, M. M. Asatiani (photo-diagnostics, forensic photography, etc.). These investigations resulted in a monograph „Photoreproduction of the Invisible“ (356 pages, 1948) which gave a detailed and systematized survey of all the existing methods, as well as new ones developed by the author for revealing cryptographs or etched out text, icons, frescoes and pictures.

In 1943 he published a 156-page book on the theory and practice of blackout.

A. I. Didebulidze paid a great deal of attention to the development of power engineering in Georgia, to training engineers and researchers in electric engineering. As early as in 1922, he took part in the work of a special technical committee which was entrusted with scrutinizing the offers made by foreign companies concerning the supply of electromechanical equipment for the future Zemo Avchala hydropower station (ZAHES), as well as with fundamental reviewing of the station's design. Subsequently, A. I. Didebulidze was repeatedly invited to participate in the work of various commissions dealing with the construction, development and exploitation of electric engineering projects in the Republic.

During construction work in ZAHES (1922—1927) the Technical Association of Georgia charged A. I. Didebulidze with designing a 6 kv cable and low-voltage distribution power network for the city of Tbilisi (then Tiflis) with due account of growth of the population and industry for a decade to come. He did this and his work was discussed at a session of the Association and received approval. Later on, in 1928—1930, he continued dealing with this project in the line of his work at the housing department of Tbilisi Municipal Executive Council. In 1928 he designed a converter substation and electrification project of „GOSKINPROM“ (State Film Studios) of Georgia.

In his capacity as Dean of the Polytechnical Department of Tbilisi University, as early as in 1924—1928, A. I. Didebulidze involved quite a number of students in designing and fitting electric lighting in Tbilisi homes and at various industrial enterprises of the city; all this work was done in anticipation of commissioning the ZAHES power station.

During the period from 1935 to 1950, A. I. Didebulidze published a number of articles and read quite a few papers at scien-

tific conferences concerning the contemporary situation in power engineering in Georgia, the latest achievements made in it and prospects of its development.

In 1940 A. I. Didebulidze presented and successfully defended his doctoral thesis „The Theory of Long Jet Sprinklers and Sprinkling Systems“ before the Academic Board of the Georgian Agricultural Institute.

Great is A. I. Didebulidze's contribution to the training of the younger generation of electrical engineers to meet the needs of this Republic. Since his return to Georgia in 1919, A. I. Didebulidze always worked at higher educational establishments: he headed the Department of Physics at Tbilisi University (1919—1933), set up and headed the Department of General and Theoretical Electrical Engineering at the V. I. Lenin Georgian Polytechnical Institute (1928—1951); he headed the Department of Theoretical Electrical Engineering at the Transcaucasian Institute of Electric Communication Engineering (1932—1936) and the Department of Electrification of Agriculture at the Georgian Agricultural Institute (1936—1945). At these departments he read lectures on general and experimental physics, theoretical principles of electrical engineering, general electrical engineering, lighting engineering, electrification of agriculture and electric drive in agriculture. A. I. Didebulidze's lectures were remarkably precise in presenting the essence of physical phenomena and he resorted to numerous visual aids and technical means of instruction, carrying out experiments. He had a rare talent for making experiments in a class-room and organizing laboratory work. He is the author of the first Georgian text-books and manuals on electrical engineering and electric measurements, as well as of physics and electrical engineering terminology.

A. I. Didebulidze's contribution to training researchers in electrical engineering for teaching higher schools in this Republic can hardly be overestimated. He personally supervised the work of more than a score of young scientists of whom some 20 have been conferred a Master's degree, while a few became Doctors of Technical Sciences.

A. I. Didebulidze never lost contact with design offices and industrial enterprises, rendering them technical and scientific aid. Thus, he designed the grand hall for Tbilisi Conservatoire and calculated

he acoustic effect in it (1940); besides, he developed a system of measures to suppress radio disturbances in Tbilisi (1928), consulted the introduction of talking films and relevant re-equipment of cinema-halls to adapt them for screening such films (1932—1936); he worked as an expert in appraising the design of some hydro-engineering projects (1944), consulted various enterprises that sought ways of saving electric power and cut down on its losses (1941—1950), etc.

A. I. Didebulidze did a great deal of social work. He was a member of the Presidium of the Technical Association of Georgia since its foundation in 1924, was deputed to every All-Union congress of electrical engineering; he was a member of the Presidium of the Inventors' Society of Georgia (1933); from 1940 till his dying day he was chairman of the Georgian branch of the All-Union Scientific Engineering and Technical Society; he was elected Deputy to the Tbilisi City Soviet (Municipal Council) in 1936; along with all this, he was a member of scientific councils of quite a number of research institutes and higher educational establishments, etc.

By decree of Feb. 24, 1941, the Supreme Soviet of the Georgian SSR conferred on him the title of a Merited Worker of Science and Engineering for his conspicuous contribution to the economic and cultural build-up of this Republic.

In 1944 A. I. Didebulidze was elected a full member of the Academy of Sciences of the Georgian SSR. From 1946 till 1951 he was director of the Power Engineering Institute under the Academy of Sciences of the Georgian SSR which, by a resolution of the Presidium of the Supreme Soviet of the Georgian SSR, bears his name ever since.

In 1947, A. I. Didebulidze became a member of the Communist Party of the Soviet Union. He was decorated with the Order of Lenin, two Orders of the Red Banner of Labour and two medals.

A. I. Didebulidze passed away on April 18, 1951, in Tbilisi.

A. K o t i a

ა. დიდებულების ცხოვრებისა და მოღვაწეობის
ძირითადი თარიღები

- 1882 წ. 24 დეკემბერს (ახ. სტილით) დაიბადა ქ. თბილისში.
- 1894 წ. შევიდა და 1903 წ. მაისში დაამთავრა თბილისის რეალური სასწავლებელი.
- 1908 წ. ოქტომბერში შევიდა და 1911 წ. დაამთავრა რიგის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის მექანიკური განყოფილება.
- 1909 წ. 25 თებერვალს იწყებს სამეცნიერო-პედაგოგიურ მოღვაწეობას.
- 1915 წ. 10 ნოემბერს მიენიჭა დოცენტის წოდება რიგის პოლიტექნიკური ინსტიტუტში.
- 1919 წ. აირჩიეს პროფესორად ოდესის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში, თეორიული ელექტროტექნიკის კათედრაზე.
- 1919 წ. მიიწვიეს პროფესორად თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ექსპერიმენტული ფიზიკის კათედრაზე.
- 1920 წ. აპრილში დაინიშნა თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის დირექტორად.
- 1922 წ. თებერვალში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საბჭოს დავალებით დაარსდა პოლიტექნიკური ფაკულტეტი, რომლის პირველი დეკანი იყო დაარსებიდან 1926 წლამდე.
- 1923 წ. 20 იანვარს დაინიშნეს თბილისის გეოფიზიკური ობსერვატორიის დირექტორად.
- 1924 წ. მოაწყო მეცნიერული ექსპედიცია 18 კაცის შემადგენლობით ყაზბეგზე.
- 1925 წ. მოაწყო მეორე ექსპედიცია ყაზბეგზე.
- 1928—1951 წწ. საქართველოს ვ. ი. ლენინის სახელობის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ზოგადი და თეორიული ელექტროტექნიკის კათედრის გამგეა.
- 1930 წ. მარტში დაინიშნა მეცნიერულ ხელმძღვანელად ამიერკავკასიის სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციის ზონალურ სადგურში.

- 1931—1936 წწ.** იყო სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციის სრულად საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის თბილისის ფილიალის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო ნაწილში.
- 1932 წ.** სექტემბერში აირჩიეს სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებათა აკადემიის ამიერკავკასიის ფილიალის პრეზიდიუმის წევრად.
- 1932—1938 წწ.** ხელმძღვანელობდა ელექტროტექნიკის კათედრას ამიერკავკასიის კავშირგაბმულობის ინჟინერთა ინსტიტუტში.
- 1936—1946 წწ.** განაგებდა სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციის კათედრას საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში.
- 1938 წ.** აირჩიეს საქართველოს შრომის დაცვის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს წევრად.
- 1939 წ.** იანვრიდან ითვლებოდა ჰიდრომეტეოროლოგიური სამსახურის სამმართველოს საქართველოს ფილიალის სამეცნიერო საბჭოს წევრად.
- 1940 წ.** 30 დეკემბერს დაიცვა დისერტაცია ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად.
- 1941 წ.** მიენიჭა მეცნიერებისა და ტექნიკის დამსახურებული მოღვაწის წოდება.
- 1944 წ.** 23 ნოემბერს აირჩიეს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრად.
- 1944 წ.** დაჯილდოვდა მედლით „კავკასიის დაცვისათვის“.
- 1944 წ.** დაჯილდოვდა შრომის წითელი დროშის ორდენით.
- 1945 წ.** დაჯილდოვდა მედლით „მამაცური შრომისათვის დიდ სამამულო ომში 1941—1945 წწ.“.
- 1945 წ.** დაჯილდოვდა შრომის წითელი დროშის მეორე ორდენით.
- 1946 წ.** ხელმძღვანელობდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენერგეტიკის სექტორს.
- 1946 წ.** 1 იანვრიდან დაინიშნა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენერგეტიკის ინსტიტუტის დირექტორად.
- 1947 წ.** დაჯილდოვდა ლენინის ორდენით.
- 1949 წ.** მისში სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის სწავლული კონსულტანტია.
- 1951 წ.** 18 აპრილს გარდაიცვალა.

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ А. И. ДИДЕБУЛИДЗЕ

- 1882** г. 24 декабря (по новому стилю) родился в г. Тбилиси.
- 1894** г. Поступил и в мае 1903 г. окончил Тбилисское реальное училище.
- 1903** г. В октябре поступил и в 1911 г. окончил механическое отделение Рижского политехнического института.
- 1909** г. 25 февраля начал научно-педагогическую деятельность.
- 1915** г. 10 ноября получил звание доцента при Рижском политехническом институте.
- 1919** г. Был избран профессором кафедры теоретической электротехники Одесского политехнического института.
- 1919** г. Был приглашен профессором на кафедру экспериментальной физики Тбилисского государственного университета.
- 1920** г. В апреле был назначен директором Тбилисского политехнического института.
- 1922** г. По поручению Совета Тбилисского государственного университета основал Политехнический факультет, первым деканом которого состоял со дня основания по 1926 год.
- 1923** г. 20 января был назначен директором Тбилисской геофизической обсерватории.
- 1924** г. Организовал научную экспедицию на гору Казбек в составе 18 человек.
- 1925** г. Организовал вторую научную экспедицию на гору Казбек.
- 1928—1951** гг. Заведующий кафедрой общей и теоретической электротехники Грузинского политехнического института им. В. И. Ленина.

- 1930 г. В марте был назначен научным руководителем Закавказской зональной станции электрификации сельского хозяйства.
- 1931—1936 гг. Был заместителем директора Тбилисского филиала Всесоюзного научно-исследовательского института электрификации сельского хозяйства.
- 1932 г. В сентябре был избран членом Президиума Закавказского филиала сельскохозяйственной академии.
- 1932—1938 гг. Руководил электротехнической кафедрой Закавказского института инженеров связи.
- 1936—1946 гг. Руководил кафедрой электрификации сельского хозяйства Грузинского сельскохозяйственного института.
- 1938 г. Был избран членом научного совета Грузинского научно-исследовательского института охраны труда.
- 1939 г. С января являлся членом научного совета Грузинского филиала управления гидрометеорологической службы.
- 1940 г. 30 декабря защищает диссертацию на соискание ученой степени доктора технических наук.
- 1941 г. Присвоено звание заслуженного деятеля науки и техники.
- 1944 г. 23 ноября избран действительным членом АН Грузинской ССР.
- 1944 г. Награжден медалью «За оборону Кавказа».
- 1944 г. Награжден орденом Трудового Красного Знамени.
- 1945 г. Награжден медалью «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.».
- 1945 г. Награжден вторым орденом Трудового Красного Знамени.
- 1946 г. Руководил сектором энергетики АН Грузинской ССР.
- 1946 г. 1 января был назначен директором Энергетического института АН Грузинской ССР.
- 1947 г. Награжден орденом Ленина.
- 1949 г. В мае был назначен членом ученого совета и ученым консультантом НИИЭСХ.
- 1951 г. 18 апреля скончался.

ალექსანდრე დიდებულის შრომები
ТРУДЫ АЛЕКСАНДРА ДИДЕБУЛИДЗЕ

1910

1. Расчет турбин Френсиса. Рига, Рижский политехн. ин-т, 1910.42 с., с черт.

1912

2. Графическое нахождение общего сопротивления ряда параллельного включенных сопротивлений. — Электричество, 1912, с. 3.

1914

3. Электрокультура растений и применение электричества в сельском хозяйстве. [Краткое содержание доклада на XIII съезде русских естествоиспытателей и врачей в г. Тифлисе 19—21 июня 1913 года]. — В кн.: Дневник XIII съезда русских естествоиспытателей и врачей в г. Тифлисе (16—24 июня 1913 г.). Тф., издан распорядительным комитетом съезда под ред. д-ра А. А. Мухаринского, 1914, с. 43, 160, 191, 303, 348—349.

1915

4. Цветная фотография на солях серебра. Ч. 1. Метод интерференции Липпманна. Рига, Рижский политехн. ин-т, 1915. 107 с., с черт.

1918

5. Токарные резцы не требующиековки. Одесса, Изд-во Одесск. воен.-промышл. ком-та, 1918. 16 с., 10 л., черт.

1921

6. მცენარეების და ცხოველების ელექტროკულტურა. — საქართველოს სახალხო მეურნეობა, 1921, № 4, 1 ოქტ., გვ. 8—12; № 6—7, 22 ოქტ., გვ. 8—14; № 8—9, 6 ნოემბ., გვ. 11—15.

Электрокультура растений и животных. — Сакартвелოს სახალხო მეურნეობა, 1921, № 4, 1 ოქტ., ს. 8—12; № 6—7, 22 ოქტ., ს. 8—14; № 8—9, 6 ნოემბერ, ს. 11—15.

1923

7. პალიმფსესტების რეპროდუქციისათვის. — ტფ. უნ-ტის მოამბე, ტ. 3, 1923, გვ. 299—306.

არის ცალკე ამონაბეჭდი.

К репродукции палимпсестов. — Вестн. Тифл. ун-та, т. 3, 1923, с. 299—306.

Имеется отд. оттиск.

1924

8. გეოფიზიკური ექსპედიცია „მყინვარწვევებზე“. მეტეოროლოგიური ნაწილის აღწერილობა. — საქ. გეოგრ. საზ. მოამბე, 1924, № 1, გვ. 25—31. — ტექნიკური ნაწილის აღწერილობა, გვ. 78—86, 1 ჩ. ფ.

Геофизическая экспедиция на вершину Казбека. Очерк метеорологической части. — Вестн. Груз. геогр. общества, 1924, № 1, с. 25—31. — Описание технической части, с. 78—86, 1 вкл. л.

9. მანქანათა და ხელსაწყოთა სქემატური აღნიშვნანი საელექტროტექნიკო სქემების დასახზავად. — ტფ., სახელმწ. უნ-ტის ლითოგრ., 1924. 416 გვ. — ტექსტი ლითოგრაფირებულია.

Схематические отметки машин и приборов для черчения электро-технических схем. — Тифлис, литогр. гос. ун-та, 1924, 416 с. — Текст литографирован.

1925

10. ელექტრო-მონტაჟურ დადგმულობათა აღრიცხვა და ნორმები. I. მასალა, II. სამუშაო ძალა. ტფ., „ცეკავშირის“ სტ., 1925. 24 გვ.

Опись и нормы электромонтажных установок. I. Материалы. II. Рабочая сила. Тифлис, типогр. «Цекавшири», 1925. 24 с.

11. პატარა ჰიდროელექტრული სადგურები. — მეცნიერება და ტექნიკა, 1925, № 3, გვ. 2—4, ილ-ით.

Малые гидроэлектрические станции. — Наука и техника, 1925, № 3, с. 2—4, с. илл.

12. ტერმინოლოგია ფიზიკისა და ელექტროტექნიკისა და ძირითადი ტერმინები ზოგადი ტექნიკისა. — ჩვენი მეცნიერება, 1925, № 3—4 (15—16), გვ. 141—172. — თანაავტორი: ვ. ყიფშიძე.

Терминология по физике и электротехнике и основные термины по общей технике. — Чвени მეცნიერება, 1925, № 3—4 (15—16), с. 141—172. — Соавтор: В. Кипшидзе.

1926

13. ტერმინოლოგია ფიზიკისა და ელექტროტექნიკისა და ძირითადი ტერმინები ზოგადი ტექნიკისა. — ჩვენი მეცნიერება, 1926, № 17—18, გვ. 71—79. — თანაავტორი: ვ. ყიფშიძე.

Терминология по физике и электротехнике и основные термины по общей технике. — Чвени მეცნიერება, 1926, № 17—18, с. 71—79. — Соавтор: В. Кипшидзе.

14. ფიზიკური პრაქტიკუმი № 20. ფიზიკური სასწორი. აწონვის მეთოდები. ტფ., „ცეკავშირის“ სტ., 1926. 4 გვ.

Физический практикум № 20. Физические весы. Методы взвешивания. Тифлис, типогр. «Цекавшири», 1926. 4 с.

15. ფიზიკური პრაქტიკუმი № 21. ფიზიკური სასწორი. წონის მიყვანა სიცარიელემდე. ტფ., „ცეკავშირის“ სტ., 1926. 5 გვ.

Физический практикум № 21. Физические весы. Доведение взвешивания до пустоты. Тифлис, типогр. «Цекавшири», 1926. 5 с.

16. ფიზიკის პრაქტიკუმი № 38. ხსნარის ხვედრითი წონის პოვნა კონცენტრაციის მიხედვით. გაზავება. ვახსნის დროს შეკუმშვის პოვნა. ნორმალური და მოლეკულური ხსნარები. ტფ., „ცეკავშირის“ სტ., 1926. 7 გვ.

Физический практикум № 38. Отделение удельного веса растворов по концентрации. Растворение. Определение сжатия при растворении. Нормальные и молекулярные растворы. Тифлис, типогр. «Цекавшири», 1926. 7 с.

17. ფიზიკის პროგრამა. ტფ., „ცეკავშირის“ სტ., 1926. 30 გვ. (სახ. უნ-ტი).

Программа по физике. Тифлис, типогр. «Цекавшири», 1926. 30 с. (Гос. ун-т).

18. ელექტროენერჯის ხარჯი საოჯახო მოხმარებაში. — ტექნიკა და ცხოვრება, 1927, № 3 (18), გვ. 6—9.

Расход электроэнергии в домашнем быту. — Техника да цховრება, 1927, № 3 (18), с. 6—9.

19. ელექტროტექნიკის თეორიული საფუძვლები. (ელექტრული და მაგნიტური მოვლენანი ვექტორული ანალიზის შესავლით). ნაწ. 1. ვექტორული ანალიზი და მრუდეთა თეორია. — ტფ., სახელგამი, 1927. 243 გვ., ილ-ით. — ბიბლიოგრ.: 8 სხწ.

Теоретические основы электротехники. (Электрические и магнитные явления с введением векторного анализа). Ч. 1. Векторный анализ и теория кривых. — Тифлис, Госиздат, 1927. 243 с., с илл. — Библиогр.: 8 назв.

20. მოხსენება სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორ-ინჟინერის ალ. დიდებულისა. — წგ-ში: ზაჰესი და კარსანის გეომაგნიტური ობსერვატორია. ტფ., 1927, გვ. 15—23. — პარალ. ტექსტი რუს. ენ., გვ. 41—49.

Доклад профессора-инженера Государственного университета А. И. Дидебулидзе. — В кн.: ЗАГЭС и Карсанская геомагнитная обсерватория. Тифлис, 1927, с. 15—23. — Парал. текст на рус. яз., с. 41—49.

21. ქალაქის ტრამვაის ვაგონების დამუხრუჭება. — ტექნიკა და ცხოვრება, 1927, № 1 (16), გვ. 3—8; № 2 (17), გვ. 9—14.

О торможении городских трамвайных вагонов. — Техника да цховრება, 1927, № 1(16), с. 3—8; № 2 (17), с. 9—14.

1928

22. გარე განათების გაანგარიშება. — ტექნიკა და ცხოვრება, 1928, № 2, (29), გვ. 3—6, ილ-ით.

Расчет наружного освещения. — Техника да цховრება, 1928, № 2 (29), с. 3—6, с илл.

23. ფიზიკისა და ელექტროტექნიკის ტერმინოლოგია. რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული. პროფ. ალ. დიდებულის და ასისტ. ვ. ყიფშიძის მასალათა მიხედვით. [ვუკ. ბერიძის წინასიტყვაობით]. ტფ., სახელგამი, 1928, VIII, 176 გვ. (სამეცნიერო ტერმინოლოგია № 2).

Терминология по физике и электротехнике. Русско-грузинский и грузинско-русский. Согласно материалам проф. Ал. Дидебулидзе и ассистента В. Кипшидзе. [Предисловие В. Беридзе]. Тифлис, Госиздат, 1928, VIII, 176 с. (Научная терминология № 2).

24. Фотографирование облаков. — Фотограф; 1928, № 1—2, с. 14—21, 1 вкл. л., с илл. — Библиогр.: 14 назв.

1929

25. ელექტრო და მაგნიტომეტრია. ტფ., საქ. პოლიტექნ. ინ-ტის გამ-ბა, 1929. 707 გვ., ილ-ით, 1 ჩ. ფ.

Электро и магнитометрия. Тифлис, Изд-во ГПИ, 1929. 707 с., с илл., 1 вкл. л.

1931

26. Электротрактор. — Электрификация и электромонтаж, 1931, № 2, с. 32—53, с илл.

1932

27. Конспект к лекциям по векторному анализу и теории кривых, чпт. в 1932/1933 уч. г. Тб., 1932. 308 с., с илл. (Зак. ин-т инж. электросвязи).

1933

28. მოკლე ცნობები ცდომილებათა თეორიიდან, თბ., 1933. 33 გვ. (ა/კ ელექტროკავშირ. ინჟ. ინ-ტი).

Краткие сведения из теории погрешностей. Тб., 1933. 33 с. (Зак. электротехн. ин-т связи).

29. Краткий курс электро- и магнитометрии. Тб., 1933. 72, с., с илл. (Зак. электротехн. ин-т связи).

1934

30. Программа курса «Теоретические основы электротехники». Тифлис, Типогр. при химпроме. 1934. 15 с. (Зак. индустриальный ин-т. Электротехнический факультет).

31. Программа по электротехнике (для электротехн. факультета). Тифлис, Типогр. при химпроме. 1934. 5 с. (Зак. индустр. ин-т). — Библиогр.: 6 назв.

1935

32. სოფლის მეურნეობის მექანიზაციისა და ელექტრიფიკაციის საკვლევო ა/კ ინსტიტუტის საწვინარი აპარატი. — ტექნიკა და შრომა, 1935, № 12, გვ. 549—554.

Дождевальная аппаратура конструкции Института электрификации и механизации сельского хозяйства. — Техника да шрома, 1935, № 12, с. 549—554.

33. Измерение блуждающих токов. — Известия каф. электротехники ЗИИ, 1935, № 1, с. 3—6, с илл., литогр.

34. Расчет освещения. Метод равномерности. — Известия каф. электротехники ЗИИ, 1935, № 1, с. 7—18, с илл., литогр.

35. Теория градообразования в связи с борьбой с градобитием. — Известия ЗИИ, 1935, вып. 2—3, с. 13—33, с илл. — Резюме на груз. и нем. яз.

36. Теория дождевальной насадки. — Известия ЗИИ, 1935, вып. 1(2), с. 147—162, с илл. — Резюме на груз. и нем. яз.

37. Тонирование копий на бумагах с проявлением. Тб., «Техника да шрома», 1935. 48 с. — Библиогр.: 3 назв.

1936

38. ჩვენი მიღწევები და უახლოესი პერსპექტივები საქართველოს ელექტროენერგეტიკაში. — ტექნიკა და შრომა, 1936, № 1—2, გვ. 20—22, ილ-ით. — ბიბლიოგ.: 24 სხწ.

Наши достижения и ближайшие перспективы электроэнергетики Грузии. — Техника да шрома, 1936, № 1—2, с. 20—22, с илл. — Библиогр.: 24 назв.

1937

39. Акустика ателье и кинотеатров. — Кинофотохимпромышленность, 1937, № 12, с. 22—26.

40. ფოტოგრაფია. ფოტოგრაფიის საფუძვლები. — ტექნიკა და შრომა, 1938, № 8, გვ. 20—22, ილ-ით; № 9, გვ. 11—13, ილ-ით; № 10—11, გვ. 22—23; № 12, გვ. 20—23.

Фотография. Основы фотографии. — Техника да шрома, 1938, № 8, с. 20—22, с илл.; № 9, с. 11—13, с илл.; № 10—11, с. 22—23; № 12, с. 20—23.

41. Компенсационный аппарат для измерения малых э. д. с. — Известия Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, кн. 7, 1938, с. 41—49, с. илл. — Резюме на груз. яз. — Библиогр.: 3 назв.

1939

42. არქტიკის ენერგეტიკა (ყინულოვანი ელექტროცენტრალი). — ტექნიკა, 1939, № 2, გვ. 14—16, ილ-ით.

Энергетика Арктики. (Ледовая электроцентраль). — Техника, 1939, № 2, с. 14—16, с илл.

43. წინასიტყვაობა. — წგ-ში: სკობელცინი ი. ვ. სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაცია. (ელექტროენერჯის გამოყენების საფუძვლები სოფლის მეურნეობაში). თბ., „ტექნიკა და შრომა“, 1939, გვ. 3—4.

Предисловие. — В кн.: Скобельцин И. В. Электрификация сельского хозяйства. (Основы использования электроэнергии в сельском хозяйстве). Тб., «Техника да Шрома», 1939, с. 3—4.

44. Термоэлемент и изотермический аккумулятор тепла системы проф. А. И. Дидебулидзе. [Тезисы]. — В кн.: Научно-техническая конференция ГИИ, I, Тб., 1939, с. 100.

1940

45. Орошение дождеванием. Доклад проф. А. И. Дидебулидзе и проф. д-ра геологических наук Н. А. Димо на открытом заседании кафедры электрификации сельского хозяйства. Тб., 1940, 10 с. (Груз. СХИ).

46. Тезисы № 70 к диссертационной работе: «Теория дальнотруйных дождевателей и дождевательных установок» проф. А. И. Дидебулидзе на соискание ученой степени доктора технических наук. Тб., 1940. 37 с. (Груз. СХИ).

47. Теория дальноструйных дождевателей и дождевальных установок. Тб., 1940. 332 с. (СХИ). — Прилож.: чертежи 34 с. — Библиогр.: 24 назв.

48. Электротрактор (Тезисы). — В кн.: Научно-техническая конференция ГИИ, II, Тб., 1940, с. 76—77.

1941

49. ელექტროტრაქტორი. — საქ. სას. სამ. ინ-ტის შრომები, ტ. 14, 1941, გვ. 201—239. — პარალ. ტექსტი რუს. ენ., გვ. 240—253.

Электротрактор. — Труды Груз. с.-х. ин-та, т. 14, 1941, с. 201—239. — Парал. текст на рус. яз., с. 240—253.

50. საქართველოს ენერგეტიკა [20 წლის მანძილზე]. — ტექნიკა, 1941, № 2, გვ. 13—16.

Энергетика Грузии [за 20 лет]. — Техника, 1941, № 2, с. 13—16.

51. Изотермический аккумулятор тепла. — Известия Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, кн. 14, 1941, с. 67—70.

52. Ценное изобретение. [Тов. Рубах по гидроизоляции. Письмо в редакцию]. — Заря Востока, 1941, 25 апр., с. 3. — Сoавторы: Т. Мамаладзе, В. Чарквиани, А. Дзадзамия.

53. Электротрактор системы профессора А. И. Дидебулидзе и доц. В. Ф. Манвелидзе. (Аннотация). — В кн.: Научно-техническая конференция ГИИ, IV, Тб., 1941, с. 143—145.

1943

54. შუქშენილვა. (თეორია და პრაქტიკა). თბ., „ტექნიკა და შრომა“, 1943. 156 გვ., ილ-ით. — ბიბლიოგრ.: 7 სსწ.

Светомаскировка. (Теория и практика). Тб., «Техника და შრომა», 1943. 156 с., с илл. — Библиогр.: 7 назв.

55. Жалюзи механические и оптические в применении к светомаскировке. [Аннотация]. — В кн.: Научно-техническая конференция ГИИ, VI, Тб., 1943, с. 69.

56. Термоэлементы системы автора. — Труды Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, 1943, № 1(15), с. 273—278, с илл. — Резюме на груз. яз.

57. Определение места повреждения воздушной и кабельной линии. — Труды ВНИТОЭ, Груз. отд., 1944, № 4, с. 3—55, с илл. — Библиогр.: 5 назв.

58. Светящиеся составы (люминофоры) в системе ПВО. — Труды ВНИТОЭ, Груз. отд., 1944, № 1, с. 5—30, с илл. — Библиогр.: 5 назв.

1945

59. Некоторые неясные вопросы из теории погрешностей. — В кн.: Аннотации докладов на VII научно-технической конференции Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, 1945, май, с. 42—44.

60. О перспективном плане энергостроительства Грузинской ССР. — В кн.: Тезисы к докладам на VIII научно-технической конференции Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, 1945, с. 38—39.

61. Фотооптический метод научно-экспериментального анализа. Фоторепродукция невидимого. — В кн.: Тезисы к докладам на VIII научно-технической конференции Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, 1945, с. 8.

1946

62. წინასიტყვაობა. — წგ-ში: დევიძე გ. ბ. ელექტროტექნიკის თეორიული საფუძვლები, თბ., 1946, გვ. 3—5.

Предисловие. — В кн.: Девидзе Г. Б. Теоретические основы электротехники. Тб., 1946, с. 3—5.

63. Новый фото-оптический метод научно-экспериментального исследования. (Фоторепродукция невидимого). — В кн.: Аннотации докладов на IX научно-технической конференции Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, пленарное заседание и расписание рабочих секций, 1946, с. 7—10.

64. Перспективы развития энергетики Грузинской ССР. — В кн.: Аннотации докладов на IX научно-технической конференции Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, Электротехническая секция, 1946, с. 3—5.

65. Фоторепродукция невидимого. Тб., Науч.-техн. изд-во Гос. индустр. ин-та. 1947. 356 с., с илл. — Библиогр.: В конце разделов. — Соавтор Г. А. Дидебулидзе.

1947

66. Энергетика Грузинской ССР и перспективы ее развития в IV пятилетке. — В кн.: Аннотации докладов на X научно-технической конференции, посвященной XXV-летию Груз. индустр. ин-та им. С. М. Кирова, 1947, с. 51—52.

1948

67. Искусственный дождь. (Статья действительного члена Академии наук Груз. ССР). — Заря Востока, 1948, 31 дек., с. 2.

68. Комплексный анализ фотоснимков. — Труды ин-та энергетики АН Груз. ССР, т. 4, 1948, с. 157—176. — Резюме на груз. яз. — Библиогр.: 10 назв.

69. Фоторепродукция невидимого. — Ленинское знамя, 1948, 5 марта, с. 4, с портр.

1949

70. Теснее связь науки с народным хозяйством. [Задачи Ин-та энергетики Акад. наук Груз. ССР]. — Заря Востока, 1949, 24 июня, с. 3.

1950

71. Энергетики Грузии — грандиозным стройкам на Волге. [Беседа с директором Ин-та энергетики Акад. наук Груз. ССР А. И. Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1950, 8 сент., с. 1.

გამუჯვეყნებელი ურომები
НЕОПУБЛИКОВАННЫЕ РАБОТЫ

1912

72. Исследование круга «Оссина» 1911—1912 гг. 1912. 90 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 79.

1913

73. Вода. (Семь аномалий и четыре особенности воды). 1913. 35 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 33.

74. Орошение фруктовых садов. 1913. 7 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 198.

1914

75. Лекции по электротехнике. Ч. 1. 1914. 265 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 92.

1915

76. История Одесского рынка. 1915. 2 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 225.

77. Лекции по телеграфии, телефонии и радиотелеграфии. Г. Рига, [1915]. 123 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр., № 135.

1916

78. Инструкция, циркуляры и переписка о технических условиях приемки обработанных корпусов 6 — гранат сталистого чугуна. 1916. 18 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 451.

1917

79. Лекции: Вектор—анализ. Г. Одесса, 1917. 66 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 140.

1919

80. Лабораторное исследование по термоэлектричеству 1914—1919 гг. 1919. 12 с., с. фиг.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 77.

81. Лекции о структуре Липпманновых фотохромии. Г. Одесса, 1919. 52 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 125.

82. Энциклопедия электротехники. 1919. 21 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 319.

1923

83. Александр Николаевич Ладыгин (1847—1923 гг.), 1923. 8 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 88.

1925

84. Мелкие гидроэлектрические установки. 1925. 10 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 195.

1926

85. Краткие сведения о строении атома. [1926]. 104 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 176.

86. Об электрическом освещении г. Тифлиса. 1926. 8 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 199.

1928

87. Радиодоклад о старом и новом стиле времени года. 1928. 21 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 188.

1929

88. Доклады Дидебулидзе А. И. о деятельности Палаты мер и весов Грузинской ССР за 1926—1929 гг. 1929. 21 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 475.

1932

89. Солнечная радиация в Закавказье. [1932]. 6 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 30.

1933

90. Доклад о предохранительном средстве против стирания трущихся частей сельскохозяйственных машин и тракторов. 1933. 4 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 153.

1934

91. Витамины. 1934. 8 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 190.

92. Докладная записка о витаминизации пищи. 1934. 8 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 209.

93. Докладная записка о 10-летнем юбилее развития массового альпинизма в СССР. [1934], 4 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 224.

1935

94. К стахановскому движению в ЗИИ. 1935. 15 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 235.

1936

95. ბრომ-ჯელატინის ემულსია. 1936. 31 გვ.

ინახება ორსმცხა-ში საქ. სსრ, ფონდი № 1680, აღწერა № 1, შეს. ერთ. № 127.

Бром-желатиновая эмульсия. 1936. 31 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 127.

96. Доклад Дидебулидзе А. И. об электроснабжении чайных районов в Западной Грузии. 1937. 18 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 150.

97. Доклад о электрификации хлопкового хозяйства Закавказья. [1937]. 14 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. 149.

1938

98. Архитектурная акустика и акустические расчеты большого концертного зала государственной консерватории Грузинской ССР и кинотеатров. 1938. 25 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 51.

99. Протокол обследований дефектов работы тбилисского трамвая, их причины, и мероприятия для их устранения. 1938. 5 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 253.

100. Речь об ознаменовании двадцатилетия основания Тбилисского государственного университета. 1938. 6 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 231.

101. Заключение по акустическому расчету концертного зала театра им. Руставели и обследования радиозавода. 1939. 6 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 300.

102. Отчет депутата Тбилисчета профессора Дидебулидзе А. И. 1939. 13 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 194.

103. Речь о превращении Тбилиси в образцовую столицу Грузии. 1939. 6 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 240.

1940

104. Доклад о мерах борьбы с индустриальными помехами приему радиовещания. 1940. 7 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 167.

105. История возникновения кафедры электрификации сельского хозяйства при Грузинском сельскохозяйственном институте. 1940. 4 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 216.

106. Методика дождевания. 1940. 120 с., 38 черт.

Хранится в научном архиве Зак. НИИ водного хоз-ва. Одобрено Ученым советом.

107. Стенограмма выступления Дидебулидзе А. И. на совещании института электрификации сельского хозяйства о защите цитрусов от заморозков электроотоплением 1939 — 1940 гг. 1940. 6 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 247.

1941

108. Производство сухих гальванических батарей для карманных фонарей. 1941. 4 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 202.

109. Речь на торжественном заседании, посвященного XXIV годовщине Красной армии на XXI годовщине установления Советской власти в Грузии. 1941. 15 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. 233.

110. Речь об организации военно-промышленного комитета. 1941. 7 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 236.

111. Речь об усилении обороны СССР против Германского фашизма. 1941. 4 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 237.

112. Статья Дидебулидзе А. И. и инж. Рафаэлова Г. И. Прибор для сравнительной оценки влияния источников света различного спектрального состава на визуальное восприятие цвета поверхностей различной окраски. 1941. 9 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 482.

1943

113. Фашизм и поход на восток. 1943. 6 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 238.

1945

114. Сто лет государственной службы мер и весов. 1945. 11 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 181.

1946

115. კალენდრის ძველი და ახალი სტილი. 1946. 10 გვ.

ინახება ორმსცსა-ში საქ. სსრ, ფონდი № 1680, აღწერა № 1, უეს. ერთ. № 185.

Старый и новый стиль календаря. 1946. 10 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680; опись № 1, ед. хр. № 185.

116. Докладная записка Дидебулидзе А. И., Чихелидзе и Рухадзе об истории высшего технического образования в Грузинской ССР в 1921—1928 гг. 1946. 29 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 478.

117. Значение Сталинской конституции. 1946. 5 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 232.

118. Речь на общегородском собрании научных работников г. Тбилиси о развитии научно-исследовательской работы в Грузинской ССР. 1946. 5 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 226.

1947

119. Горная болезнь. 1947. 10 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 87.

120. Речь о антипатриотических действиях профессоров Ключковой и Роскина. 1947. 10 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 239.

1948

121. Гигиенические нормы для хранения пергаментов. 1948. 5 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 261.

1949

122. Заключение на технический отчет по теме «Исследование электрического режима печей Зестафонского ферросплавного завода». 1949. 42 с. — Соавторы: Г. А. Сисоян, А. К. Котия.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 306.

123. Кризис и идеализм в физике и его источники. 1949. 52 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 76.

124. Вступительная речь на республиканском совещании руководителей, энергетиков и технологов промышленных предприятий Грузии по экономии топлива и электроэнергии. 1949. 3 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 228.

125. Речь посвящена шефству Институтом энергетики Академии наук Грузинской ССР над городским трамваем и Тбилиским ТЭЦ-ом. 1949. 4 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. 229.

1950

126. Заключение по работе П. Г. Тузова на тему: «К вопросу о мероприятиях по рационализации дождевания сельскохозяйственных культур». 1950. 3 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 299.

1951

127. Докладная записка о реверсивном электротракторе Тбилисского ВИЭСХ-а системы академика А. И. Дидебулидзе. 1951. 6 с.

Хранится в ЦГАОРСС-е Груз. ССР, фонд № 1680, опись № 1, ед. хр. № 158.

აკად. ა. დიდებულის. რედაქტორობით გამოქვეყნებული
შრომები

ТРУДЫ, ОПУБЛИКОВАННЫЕ ПОД РЕДАКЦИЕЙ АКАД.
А. И. ДИДЕБУЛИДЗЕ

1908

128. Фотографические новости. Рига. 1908.

1945

129. კიროვის სახელობის საქართველოს ინდუსტრიული ინსტიტუტის მოამბე. № 2 (16). ქიმია და ქიმიური ტექნოლოგია. თბ., სინ-ს სამეცნიერო-ტექნიკური გამ-ბა, 1945. 112 გვ.

სარედ. კოლეგიის წევრი.

Известия Грузинского индустриального института им. С. М. Кирова, № 2 (16). Химия и химическая технология. Тб., Научно-техническое изд-во ГИИ, 1945. 112 с.

Чл. ред. коллегии.

1948

130. შრომების საიუბილეო კრებული მიძღვნილი ინსტიტუტის არსებობის 25 წლისთავისადმი. 1921—1946. № 17. თბ., სპი-ს სამეცნ.-ტექნ. გამ-ბა, 1948. 471 გვ. (ს. მ. კიროვის სახელ. საქ. პოლიტექნ. ინ-ტი).

Юбилейный сборник трудов, посвященный 25-летию существования института. 1921—1946. № 17. Тб., Научно-техн. изд-во ГПИ, 1948. 471 с. (Груз. политехн. ин-т им. С. М. Кирова).

1939

131. სკობელცინი ი. ვ. სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაცია. (ელექტროენერჯის გამოყენების საფუძვლები სოფლის მეურნეობაში).

თარგმ. ინჟ. კ. ლ. სვანიძის და ინჟ. გ. კ. ხახანაშვილის მიერ პროფ. ა. ი. დიდებულის რედაქციით და წინასიტყვაობით. თბ., „ტექნიკა და შრომა“, 1939. 263 გვ.

Скобельцин И. В. Электрфикация сельского хозяйства. (Основы использования электроэнергии в сельском хозяйстве). Перевод инж. Сванидзе К. Л. и инж. Хаханашвили Г. К. под редакцией и предисловием проф. А. И. Дидебулидзе. Тб., «Техника да шрома», 1939. 263 с.

1940

132. დევიძე გ. ბ. ელექტრობის თეორიის საფუძვლები. თბ., „ტექნიკა და შრომა“, 1940. 340 გვ.

Девидзе Г. Б. Основы теории электричества. Тб., «Техника да шрома», 1940. 340 с.

1946

133. დევიძე გ. ბ. ელექტროტექნიკის თეორიული საფუძვლები. მე-2 შვეს. გამ-ბა. თბ., „ტექნიკა და შრომა“, 1946. 445 გვ., ნახაზ.

Девидзе Г. Б. Теоретические основы электротехники. 2-е доп. изд. Тб., «Техника да шрома», 1946. 445 с., с. черт.

ლიტერატურა ა. დიდებულის შესახებ
ЛИТЕРАТУРА О А. И. ДИДЕБУЛИДЗЕ

1934

134. Дождевальная насадка проф. Дидебулидзе. — Правда, 1934, 23 окт., с. 6.

1935

135. პროფ. ა. ი. დიდებულის იუბილე. [სამეცნიერო პედაგოგიური და სამეცნიერო ტექნიკური მოღვაწეობის 25 წლისთავი]. — კომუნისტი, 1935, 17 თებ., გვ. 4.

Юбилей проф. А. И. Дидебулидзе, [25-летие научно-педагогической и научно-технической деятельности]. — Комунисти, 1935, 17 фев., с. 4.

1941

136. პროფ. ა. დიდებულის საწვიმარი აგრეგატი. — საბჭოთა აჭარა, 1941, 17 მაისი, გვ. 2.

Дождевальная агрегат проф. А. И. Дидебулидзе. — Сабчота Аджара, 1941, 17 мая, с. 2.

137. პროფ. ა. დიდებულის სისტემის შორჭავლიანი მომწვიმებელი. — საქ. სას. სამ. ინ-ტის შრომები. ტ. 14, 1941, გვ. 21—73, ილ-ით. — რეზიუმე რუს. და ინგლ. ენ.

Дальнеструйный дождеватель системы проф. А. Дидебулидзе. — Труды Груз. с.-х. ин-та, т. 14, 1941, с. 21—73, с илл. — Резюме на рус. и англ. яз.

138. ტექნიკური მეცნიერების მოღვაწენი. [პროფ. ა. დიდებული და სხვ. მოკლე ცნობები მათი მეცნიერული მოღვაწეობის შესახებ საქ. სსრ-ში]. — ტექნიკა, 1941, № 2, გვ. 51.

Передовики технической науки. [А. Дидебулидзе и др. Краткие сведения об их научной деятельности в Груз. ССР]. — Техника, 1941, № 2, с. 51.

139. Суров С. Митинг на сборном пункте. (Выступление профессоров Г. А. Цулукидзе, Р. Н. Николадзе, А. И. Дидебулидзе, В. М. Какабадзе). — Заря Востока, 1941, 28 июня, с. 3.

1944

140. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის საერთო კრება. ახალ აკადემიკოსთა და აკადემიის წევრ-კორესპონდენტთა არჩევნები. [საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილ წევრებად არჩეულნი არიან: ნ. ა. ბერძენიშვილი, კ. ს. გამსახურდია, ვ. ტ. თოფურია, გ. ნ. ლეონიძე, გ. ვ. ტაბიძე, პ. ა. შარია, ლ. შ. დავითაშვილი, ა. ი. დიდებულაძე, გ. მ. მუხაძე, ა. ნ. ნათიშვილი, გ. ა. წულუკიძე, ა. ნ. ჯავახიშვილი, შ. ი. ნუცუბიძე, ს. მ. ჩოლოყაშვილი, ვ. ვ. ვორონინი]. — კომუნისტი, 1944, 25 თებ., გვ. 4

Общее собрание Академии наук Грузинской ССР. Выборы академиков и членов-корреспондентов. [Действительными членами АН ГССР избраны: Н. А. Бердзенишвили, К. С. Гамсахурдия, В. Т. Топурия, Г. Н. Леонидзе, Ш. И. Нуцубидзе, Г. В. Табидзе, П. А. Шария, Л. Ш. Давиташвили, А. И. Дидебулидзе, Г. М. Мухадзе, А. Н. Натишвили, Г. А. Цулукидзе, А. Н. Джавахишвили, С. М. Чолокашвили, В. В. Воронин]. — Коммунисти, 1944, 25 февр., с. 4.

1945

141. უჩინარის ხილვა. [ფოტორეპროდუქცია]. აკადემიკოს ა. დიდებულაძის ნაშრომი. — კომუნისტი, 1945, 27 მაისი, გვ. 4.

Видеть невидимое. [Фоторепродукция]. Труд академика А. Дидебулидзе. — Коммунисти, 1945, 27 мая, с. 4.

1946

142. მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 25 წლის მანძილზე. I. მათემატიკა — ფიზიკა. გეოფიზიკა — ასტრონომია. თბ., საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა, 1946. — ა. ი. დიდებულაძის შესახებ: გვ. 44, 48, 53.

Наука в Советской Грузии за 25 лет. 1. Математика — Физика. Геофизика—Астрономия. Тб., Изд-во АН Груз. ССР, 1946. — О А. И. Дидебулидзе: с. 44, 48, 53.

143. მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 25 წლის მანძილზე. V. ტექნიკა. თბ., საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა, 1946. — ა. ი. დიდებულის შესახებ. გვ. 11—12.

Наука в Советской Грузии за 25 лет. V. Техника. Тб., Изд-во АН Груз. ССР, 1946. — О А. И. Дидебулидзе: с. 11—12.

1947

144. ბრძანებულება სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისა. ს. მ. კიროვის სახ. საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის მუშაკთა ორდენებითა და მედლებით დაჯილდოების შესახებ. (აკად. ა. ი. დიდებულის ლენინის ორდენით დაჯილდოების შესახებ). — კომუნისტი, 1947, 28 იანვ., გვ. 1; კიროველი, 1947, 15 თებ., გვ. 1; Заря Востока, 1947, 28 янв., с. 1.

Указ Президиума Верховного Совета СССР. О награждении орденами и медалями работников Грузинского политехнического института им. С. М. Кирова. (О награждении орденом Ленина акад. А. И. Дидебулидзе). — Комунисти, 1947, 28 янв., с. 1; Кировец, 1947, 15 фев., с. 1; Заря Востока, 1947, 28 янв., с. 1.

145. ინსტიტუტის 25 წლისთავთან დაკავშირებით ლენინის ორდენით დაჯილდოებულნი. [ს. მ. კიროვის სახ. საქ. პოლიტექნიკური ინ-ტი. ა. დიდებულის და სხვ. პორტრ.]. — კიროველი, 1947, 15 თებ., გვ. 3.

Награжденные орденом Ленина в связи с 25-летием института. [Груз. политехнический институт им. С. М. Кирова. Портр. А. Дидебулидзе и др.]. — Кировец, 1947, 15 фев., с. 3.

1949

146. ხარაზიშვილი ს. აკადემიკოსი — სახელოსნო სასწავლებელში. — ახ. კომუნისტი, 1949, 1 მარტი, გვ. 2.

Харазишвили С. Академик в ремесленном училище. — Ахалгазда комунисти, 1949, 1 марта, с. 2.

147. ხარაზიშვილი ს. აკადემიკოსი ესტუმრა სასწავლებელს. — ახ. კომუნისტი, 1949, სპეც გამოშვება, 15 მარტი.

Харазишвили С. Академик посетил училище. — Ахалгазда комунисти, 1949, спец. вып., 15 марта.

1950

148. პროფ. ა. დიდებულის ელექტროტრაქტორები. — მეცნიერება და ტექნიკა, 1950, № 1, გვ. 41—42.

Электротракторы проф. А. И. Дидебулидзе. — Мецნიერება და техника, 1950, № 1, с. 41—42.

1951

149. მამრადე გ. და ჯვარშიეშვილი ა. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრის პროფესორ ა. დიდებულის სისტემის საწვინამარი აპარატის მუხლის ახალი ფორმის გამოკვლევა. — ენერგეტიკის ინ-ტის შრომები, ტ. 6, 1951, გვ. 47—61. — რეზიუმე რუს. ენ.

Мамрадзе Г. П. и Джваршеишвили А. Г. Исследование формы колена дождевального аппарата действительного члена Академии наук Грузинской ССР, профессора А. Дидебулидзе. — Труды ин-та энергетики, т. 6, 1951, с. 47—61. — Резюме на рус. яз.

150. Дождеватель ГрузНИИГ и М системы А. И. Дидебулидзе. — Труды (Груз. науч.-иссл. ин-т гидротехн. и мелиорат.), Сборник 2(15), 1951, с. 92—108. — Резюме на груз. яз.

1955

151. პარკაძე ვახტანგ. ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულის ძე. თბ., საბლიტგამი, 1955. 36 გვ.

Паркадзе Вахтанг. Александр Иосифович Дидебулидзе. Тб., Саблитгами, 1955. 36 с.

1961

152. მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 40 წლის მანძილზე. თბ., საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა, 1961. — ა. ი. დიდებულის შესახებ: გვ. 277—278.

Наука в Советской Грузии за 40 лет. Тб., Изд-во АН Груз. ССР, 1961. — О А. И. Дидебулидзе: с. 277—278.

153. Чалидзе В. Ученый, педагог, инженер [А. И. Дидебулидзе]. — Вечерний Тбилиси, 1961, 28 авг., с. 3.

1977

154. დიდებულიძე ალექსანდრე იოსების ძე. — ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 3, 1977, გვ. 508.

Дидебулидзе Александр Иосифович. — Грузинская Советская Энциклопедия, т. 3, 1977, с. 508.

1979

155. დიდებულიძე ალექსანდრე იოსების ძე. — წგ-ში: საქართველო სსრ მეცნიერებათა აკადემია. პერსონალური შემადგენლობა. 1941—1978. შემდგენელი: ე. სარაჯიშვილი. პასუხისმგებელი რედაქტორი ნ. ლანდია. თბ., „მეცნიერება“, 1979, გვ. 18, სურ-ით.

Дидебулидзе Александр Иосифович. — В кн.: Академия наук Грузинской ССР. Персональный состав. 1941—1978. Составитель: Е. Сараджишвили. Отв. ред. Н. Ландиа. Тб., «Мецნიერება», 1979, с. 18, с. рис.

ალექსანდრე დიდებულის ბარდაცვალება და დაკრძალვა
СМЕРТЬ И ПОХОРОНЫ А. И. ДИДЕБУЛИДЗЕ

156. ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულისძე. [ნეკროლოგი]. — კომუნისტი, 1951, 21 აპრ., გვ. 4; Заря Востока, 1951, 21 апр., с. 4. — ხელმოწერა: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, საქართველოს კიროვის სახელობის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ტექნიკის მეცნიერებათა განყოფილება, საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენერგეტიკის ინსტიტუტი, საქ. კიროვის სახელობის პოლიტექნიკური ინ-ტის ულექტროტექნიკური ფაკულტეტი, საქ. კიროვის სახელობის პოლიტექნიკური ინ-ტის საერთო და თეორიული ელექტროტექნიკის კათედრა, სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციის სრულად საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინ-ტის თბილისის ფილიალი.

Александр Иосифович Дидебулидзе. [Некролог]. — Коммунисти, 1951, 21 апр., с. 4; Заря Востока, 1951, 21 апр., с. 4. — Подписи: Академия наук Грузинской ССР, Грузинский политехнический институт им. С. М. Кирова, Отделение технических наук Академии наук ГССР, Энергетический институт Академии наук ГССР, электротехнический факультет Грузинского политехнического института им. С. М. Кирова, кафедра общей и теоретической электротехники Грузинского политехнического института им. С. М. Кирова, Тбилисский филиал Всесоюзного научно-исследовательского института электрификации сельского хозяйства.

157. ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულისძე. [ნეკროლოგი]. — ნორჩი ლენინელი, 1951, 26 აპრ., გვ. 4.

Александр Иосифович Дидебулидзе. [Некролог]. — Норчи ленинели, 1951, 26 апр., с. 4.

158. გაბაშვილი ნ., კოტია ა. და ქადეიშვილი ვ. ალექსანდრე დიდებულისძე. — მეცნიერება და ტექნიკა, 1951, № 5, გვ. 26—28.

Габашвили Н., Котиа А. и Кадеишвили В. Александр Дидебулидзе. — Мецნიереба და техника, 1951, № 5, с. 26—28.

159. კიროვის სახელობის საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის დირექციის, პარტკომისა და ადგილკომისაგან. [სამგლოვიარო განცხადება ალექსანდრე დიდებულის გარდაცვალების გამო]. — კომუნისტი, 1951, 22 აპრ., გვ. 4.

От дирекции, парткома и месткома Грузинского политехнического института им. С. М. Кирова. [Извещение о кончине Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Комунисти, 1951, 22 апр., с. 4.

160. ლენინის სახელობის საკავშირო სოფლის მეურნეობის ელექტრიფიკაციის სამეცნიერო საკვლევი ინსტიტუტის თბილისის ფილიალის დირექციისაგან, პარტორგანიზაციისა და პროფორგანიზაციისაგან. [სამგლოვიარო განცხადება პროფესორ ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულის გარდაცვალების გამო]. — კომუნისტი, 1951, 21 აპრ., გვ. 4; Заря Востока, 1951, 21 апр., с. 4.

От дирекции, парткома и месткома Тбилисского филиала ВИАСХ Всесоюзной ордена Ленина Академии с.-х. наук. [Извещение о кончине профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Комунисти, 1951, 21 апр., с. 4; Заря Востока, 1951, 21 апр., с. 4.

161. საქართველოს ა. ჯაფარიძის სახელობის ალპური კლუბის პრეზიდიუმისაგან. [სამგლოვიარო განცხადება უხუცესი მთასვლელის, საბჭოთა ალპინიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებლის, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრის, პროფესორ ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულის გარდაცვალების გამო]. — კომუნისტი, 1951, 25 აპრ., გვ. 4. Заря Востока, 1951, 24 апр., с. 4.

От Президиума Грузинского альпийского клуба им. А. Джапаридзе. [По поводу кончины старейшего альпиниста, одного из основоположников советского альпинизма, действительного члена АН Грузинской ССР профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Комунисти, 1951, 25 апр., с. 4; Заря Востока, 1951, 24 апр., с. 4.

162. საქართველოს მინისტრთა საბჭოში. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრის პროფესორ ა. ი. დიდებულის ძის სსონის უკვდავოფის შესახებ. — კომუნისტი, 1951, 22 აპრ., გვ. 1; Заря Востока, 1951, 22 апр., с. 1.

В Совете Министров Грузинской ССР. Об увековечении памяти действительного члена Академии наук Грузинской ССР А. И. Дидебулидзе. — Комунисти, 1951, 22 апр., с. 1; Заря Востока, 1951, 22 апр., с. 1.

163. „საქენერგოს“ ადმინისტრაციის, პარტიული და პროფესიული ორგანიზაციისაგან. [სამგლოვიარო განცხადება პროფესორ ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულის გარდაცვალების გამო]. — კომუნისტო, 1951, 24 აპრ., გვ. 4; Заря Востока, 1951, 26 апр., с. 4.

От администрации, парткома и месткома «Грузэнерго». [Извещение о кончине профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Комунисти, 1951, 24 апр., с. 4; Заря Востока, 1951, 26 апр., с. 4.

164. От Водно-энергетического института Академии наук Армянской ССР. [Извещение о кончине выдающегося ученого, электротехника и энергетика, действительного члена АН ГССР Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 21 апр., с. 4.

165. От дирекции и коллектива работников Государственной публичной библиотеки Грузинской ССР им. К. Маркса. [Извещение о кончине члена Ученого совета библиотеки, действительного члена АН ГССР, заслуженного деятеля науки и техники, профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 22 апр., с. 4.

166. От дирекции и коллектива Тбилисского научно-исследовательского института охраны труда ВЦСПС. [Извещение о кончине члена Ученого совета института, действительного члена Академии наук Грузинской ССР, заслуженного деятеля науки и техники профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 28 апр., с. 4.

167. От инженерно-технических работников Тбилисского отделения «Гидроэнергопроекта». [Извещение о кончине действительного члена Академии наук Грузинской ССР Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 26 апр., с. 4.

168. От Института физики Академии наук Грузинской ССР. [Извещение о кончине действительного члена Академии наук Грузинской ССР, профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 26 апр., с. 4.

169. От кафедры электрических станций сетей системы Грузинского политехнического института. [Извещение о кончине действительного члена Академии наук Грузинской ССР профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 24 апр., с. 4.

170. От коллектива инженеров треста «Грузгидроэнерго-строй» Министерства электростанций СССР и от сотрудников Грузинского научно-исследовательского института гидротехники и мелиорации. [Извещение о кончине действительного члена Академии наук Грузинской ССР, заслуженного деятеля науки и техники, доктора технических наук, профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 26 апр., с. 4.

171. От коллектива треста «Грузэлектросетьстрой». [Извещение о кончине академика Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 22 апр., с. 4.

172. От Отделения технических наук Академии наук Грузинской ССР. [Извещение о кончине члена бюро отделения, директора Института энергетики, действительного члена Академии наук Грузинской ССР, заслуженного деятеля науки и техники, профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 21 апр., с. 4.

173. От сотрудников кафедры электрооборудования промышленных предприятий Грузинского политехнического института, от деканата, профессорско-преподавательского состава и сотрудников механического факультета ГПИ, от сотрудников Тбилисского филиала ВИЭСХ Всесоюзной Академии с.-х. наук и от Грузинского отделения ВНИТОЭ. [Извещение о кончине действительного члена Академии наук Грузинской ССР, заслуженного деятеля науки и техники, доктора технических наук, профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 25 апр., с. 4.

174. От сотрудников Института строительного дела Академии наук Грузинской ССР. [Извещение о кончине действительного члена Академии наук Грузинской ССР, заслуженного деятеля науки и техники, директора Института энергетики Академии наук Грузинской ССР, профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 24 апр., с. 4.

175. От Управления гидрометеорологической службы Грузинской ССР и геофизической обсерватории. [Извещение о кончине бывшего директора, члена научно-технического совета обсерватории, действительного члена Академии наук Грузинской ССР, заслуженного деятеля науки и техники, профессора Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 25 апр., с. 4.

176. От энергетического института имени Г. М. Кржижановского Академии наук СССР. [Извещение о кончине выдающегося ученого, академика Александра Иосифовича Дидебулидзе]. — Заря Востока, 1951, 24 апр., с. 4.

1952

177. А. И. Дидебулидзе. [Энергетик. 1882—1951. Некролог]. — Подписи: Г. Н. Ананиашвили, Н. В. Габашвили, И. С. Курдиани, А. К. Когия, Г. А. Сисоян, Н. А. Сазонов. — Электричество, 1952, № 4, с. 94, с. портр.

ძირითადი ურობების სამიჯგალო

- არქტიკის ენერგეტიკა 42
გარე განათების განგარიშება 22
ელექტრო და მაგნიტომეტრია 25
ელექტროენერჯის ხარჯი საოჯახო მოხმარებაში 18
ელექტრო-მონტაჟურ დადგმულობათა აღრიცხვა და ნორმები 10
ელექტროტექნიკის თეორიული საფუძვლები. (ელექტრული და მაგნიტური მოვლენანი ვექტორული ანალიზის შესავლით). 19
ელექტროტრაქტორი 49
მანქანათა და ხელსაწყოთა სქემატური აღნიშვნანი
საელექტრო-ტექნიკო სქემების დასახზავად 9
მოკლე ცნობები ცდომილებათა თეორიიდან 28
მცენარეების და ცხოველების ელექტროკულტურა 6
პალიმფსესტების რეპროდუქციისათვის 7
პატარა ჰიდრო-ელექტრული სადგურები 11
საქართველოს ენერგეტიკა 50
სოფლის მეურნეობის მექანიზაციის და ელექტრიფიკაციის საკვლევი ა/კ ინსტიტუტის საწვიმარი აპარატი 32
ტერმინოლოგია ფიზიკისა და ელექტროტექნიკისა და ძირითადი ტერმინები ზოგადო ტექნიკისა 12, 13
ფიზიკისა და ელექტრო-ტექნიკის ტერმინოლოგია. რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული 23
ფიზიკური პრაქტიკუმი 14, 15, 16
ფიზიკის პროგრამა 17
ფოტოგრაფია. ფოტოგრაფიის საფუძვლები 40
ქალაქის ტრამვის ვაგონების დამუხრუქება 21
შუქშენიღბვა (თეორია და პრაქტიკა) 54

УКАЗАТЕЛЬ ОСНОВНЫХ ТРУДОВ

- Акустика ателье и кинотеатров 39
- Графическое нахождение общего сопротивления ряда параллельно включенных сопротивлений 2
- Измерение блуждающих токов 33
- Изотермический аккумулятор тепла 51
- Искусственный дождь 67
- Компенсационный аппарат для измерения малых э. д. с. 41
- Комплексный анализ фотоснимков 68
- Конспект к лекциям по векторному анализу и теория кривых 27
- Краткий курс электро- и магнитометрии 29
- Некоторые неясные вопросы из теории погрешностей 59
- Новый фото-оптический метод научно-экспериментального исследования 63
- Определение места повреждения воздушной и кабельной линий 57
- Орошение дождеванием 45
- Программа курса «Теоретические основы электротехники» 30
- Программа по электрометрии 31
- Расчет освещения. Метод равномерности 34
- Расчет турбин Френсиса 1.
- Светящиеся составы (люминофоры) в системе ПВО 58
- Теория градообразования в связи с борьбой с градобитием 35
- Теория дальноструйных дождевателей и дождевательных установок 47
- Теория дождевальной насадки 36
- Токарные резцы, не требующиековки 5
- Тонирование копии на бумагах с проявлением 37
- Фотографирование облаков 24
- Фоторепродукция невидимого 65, 69
- Цветная фотография на слоях серебра 4
- Электро-культура растений и применение электричества в сельском хозяйстве 3
- Электротрактор 26, 48

სახელთა საძიებელი

ბერიძე ვ. 28
ბერძენიშვილი ნ. ა. (მასზე) 140

გაბაშვილი ნ. 158
გამსახურდია კ. ს. (მასზე) 140

დავითაშვილი ლ. შ. (მასზე) 140
დევიძე გ. ბ. 62, 132, 133

ვორონინი ვ. ვ. (მასზე) 140

ოფუურია ვ. ტ. (მასზე) 140

კოტია ა. 158

ლანდია ნ. (რედ). 155
ლეონიძე, გ. ნ. (მასზე) 140

მამრადე გ. 149
მუხაძე გ. მ. (მასზე) 140

ნათიშვილი ა. ნ. (მასზე) 140

პარკაძე ვ. 151

ხვანიძე კ. ლ. (მთარგმნ.) 131
სარაჯიშვილი ე. (შემდგ.) 155
სკობელცინი ი. ვ. 43, 131

ტაბიძე გ. ვ. (მასზე) 140

ქაღეიშვილი ვ. 158

ყიფშიძე ვ. 12, 13, 23

შარია პ. ა. (მასზე) 140

ჩოლოყაშვილი ს. ა. (მასზე) 140

წულუკიძე გ. ა. (მასზე) 140

ხარაზიშვილი ს. 146, 147
ხაზანაშვილი გ. კ. (მთარგმნ.) 131

ჭავჭავიშვილი ა. ნ. (მასზე) 140
ჯვარშიშვილი ა. 149

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН

Ананишвили Г. Н. 177

Габашвили Н. В. 177

Дзадзамия А. 52

Дидебулидзе Г. А. 65

Димо Н. А. 45

Какабадзе В. М. 139

Клюкова 120

Котия А. К. 122, 177

Курдиани И. С. 177

Ладигин А. Н. (О нем) 83

Мамаладзе Т. 52

Манвелидзе В. Ф. 53

Мухаринский А. А. (Ред.) 3

Николадзе Р. Н. 139

Рафаэлов Г. И. 112

Роскин 120

Рубах 52

Рухадзе 116

Сазонов Н. А. 177

Сисоян Г. А. 122, 177

Суров С. 139

Тузов П. Г. 126

Цулукидзе Г. А. 139

Чалидзе В. 153

Чарквиани В. 52

Чихелидзе 116

შინაარსი — СОДЕРЖАНИЕ

ალექსანდრე იოსების ძე დიდებულიძე (სამეცნიერო და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის მოკლე მიმოხილვა)	5
Александр Иосифович Дидебулидзе. (Краткий очерк научной и общественной деятельности)	19
Alexander Didebulidze (A Short Survey of his Life, Scientific and Social Activities)	34
ა. დიდებულის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ძირითადი თარიღები	48
Основные даты жизни и деятельности А. И. Дидебулидзе	50
ალექსანდრე დიდებულის შრომები	52
Труды Александра Дидебулидзе	52
გამოუქვეყნებელი შრომები	61
Неопубликованные работы	61
ლიტერატურა ა. დიდებულის შესახებ	72
Литература о А. И. Дидебулидзе	72
ალექსანდრე დიდებულის გარდაცვალება და დაკრძალვა	77
Смерть и похороны А. И. Дидебулидзе	77
ძირითადი შრომების საძიებელი	82
Указатель основных трудов	83
სახელთა საძიებელი	84
Указатель имен	85